

A'KV4

A SZEGEDI

KEGYES TANITÓRENDI

TARTALOM

NAGY-GYMNASIUM

É V K Ö N Y V E.

1856.-ik tanévre.

SZERKESZTÉ

NAGY MÁRTON,

NAGYGYMNASIUMI IGAZGATÓ.

SZEGEDEN,

NYOMTATTA BURGER ZSIGMOND.

1857.

T a r t a l o m:

Az alapos előadási mód sikere.

Tanodai történeti adatok.

Iskolai tudósítások. I. Tanárikar, tantárgyak.

U. m.

II. Tanodai bizonyítvány.

III. Az előadott rendes tantárgyak.

IV. Rendkívüli tantárgyak.

V. Taneszközök.

VI. 185⁵/₆-ki tanévben tartott érettségi vizsgák eredménye.

VII. A szegedi nagy-gymnasiumhoz kötött ösztöndíjak.

VIII. Kivonat az 185⁵/₆-ki és 185⁶/₇-ki jegyzőkönyvekből.

IX. A második félévi vizsgálatok rende.

X. Kidolgozási föladatok.

XI. A tanoda belső állapota.

XII. Tanév folytán érkezett fontosabb rendeletek kivonata.

XIII. A gymnasiumi ifjuság névjegyzéke.

Figyelmeztetés.

PAEDAGOGIAI JEGYZETEK.

IV.

Az alapos előadási mód sikere.

 okan, a nemtanárok közül, azon balhiedelemben sínlődnek, s azon ferde meggyőződés altatja őket, mintha a tanár egyedül eredményezhetné a tanítás sikerét, vagy ellenben: míg a tapasztaltak s a növeléstanban buvárkodók úgy vannak meggyőződve; miszerint az egyszersmind a tanonc igyekezetét is föltételezi mind az előadás alatt, mind azon kívül. Jelenleg mellőzve ez utóbbit, a tanár működésére szoritkozunk, főlemlitendők, mennyire szűk korlátaink közt lehetséges, minden hatályost, mi előnnyel bír a siker megeszközlésére, folytatólagosan a már megelőzött jegyzeteinkhez.

* * *

Nem tagadhatni, hogy az állam a tanáriszékét nem a tanárok, hanem a tanítás végett állítá fel, miszerint a vallásos erény és tehetségek azon magvait, melyek a gyermeki kebelben elszórvák, kikelesztve, boldogítására érleljük meg: *Sunt enim ingenii nostris semina innata virtutum, quae si adollescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam natura, perduceret*“ úgy mond Cicero (Tusc. III. 1, 2.) A tanítói hivatalnak tehát, mely talán soha oly fennem nem hordoztatott, mint jelen korban, végcélja a tanoncok célszerű képezésében határozódik, az az: jó keresztényekké, ügyes, jámbor és becsületes emberekké képezni. Mert ismét nem tagadhatni, miszerint képezése fonalán szövődik az ember sorsa. Linné a nagy természet-tudós mint varga, Martinuzi a nagy kormányférfiu mint ide s tova hányódott szolga hal meg tudományos kiképzetése nélkül. Minden ember saját szerencsájének kovácsa, mint mondani szoktuk; mivel a körülmények csak a különféle anyagot szolgáltatják az ember cselekvő tehetségeihez, miknek ő azután alakot ad, életének tulajdonit képezi s annak folyását s egész értékét meghatározza. Azonban megengedve is, hogy a körülményeknek nagy befolyása van az ember életébe: mindazáltal a képezés kalauzolja azt legfőképen. Azon férfiak sorsa, kiket a világtörténelem nagyoknak nevez, kétségkívül a kiképzés kifolyása. És ez áll az egyházi vagy polgári állásban bár melyik egyén létére nézve is. És a mi egyre nézve áll, áll az egész népekre is.

Áll tehát paedagogiai axiomakép e tétel: „Minden nemzet műveltségének minősége határozza annak polgári állapotát sorsával együtt,“ az az: a mily fokán áll egy nemzet a

miveltségnek, olyan sorsa is. Azért igen jól fokozza a miveltség mérvét egyik hírlapirónk, midőn ilyenképen nyilatkozik: Németországban utazni, Olaszországban mulatni, Párisban lakni, Angolországban gondolkodni. Hát hazánkban, hol az anyagi még sok helyt túlnyomozza a szellemet? *A lélek kimivelésének kell minden nemzet célpontjának lenni.* Magok a fejedelmek tarták ezt mérvül, népeik boldogítását célozván. Alfréd-ról Angolhon nagy királyáról olvassuk: A földmivelés és népének képessége óriási lépteket tevének s eszélyes törvényei biztosíták a közvagyonot. Ő maga tudományokban jártas s Boetiusnak vigasztalásáról szóló munkáját fordította; — Nagy Károly-ról a frankok királyáról tudjuk, hogy példája által — a tudományokat szerfölött kedvelvén — udvaroneaival is megizelteté a tudományok éltető erejét. Iskolákat alapított s azokat a legmelegebb buzgalommal ápolta. Nyelvészeti és számtani tanárokat Rómából vitetett. Sokszor maga próbálgatá a tanoncokat, magához gyűjtetvén; — Péter az orosz császár, kit a tanács, a zsinat és az egész nép minden oroszok császárájának kiáltott és nagy nevet adott neki, Angolhonban a hajóműhelyeket látogató meg s ott dolgozott, tanulta a mennyiségtant, sebészetet, hajókázási mesterséget stb. Oroszthonban tudományok terjesztésére academiát állított; előkelő orosz ifjakat kiképzés végett kültartományokba küldött, szóval: mitsém mulasztott el, mi nemzetének polgárisodására szükségeltetett; — Fridrik porosz királynak a nagynak, ki minden latin és görög remekiró műveit ismerte, mikint irataiból kitünik; és le nem leheté őt beszélni a classikai jeles miveltségről, jóllehet sem a latin sem a görög nyelvet nem értette, hanem csupán jó fordításokban anyanyelvén, mely tudomásunkra a francia nyelv volt, tanulmányozta, csak szavait, melyeket mondani szokott, írom ide: *„semmi jobban nem hasonlít a halálhoz, mint a röstség; hogy éljek, az nem szükséges, de hogy munkás legyek, igen is.“* — I. Fridrik Vilmos maga kérdeze ki gyermekeit a káté- és bibliai történelemből, és jaj vala nekik, ha akadoztak; kurta mankója, mely többször is szerepelt életében, annál jobban nehezédék szegénykékre, minél inkább bántá őt a köszvény. (Sz. O. III. k. 63. l.) — Mátyás, hazánk nagy emlékü fejedelme, nemzete legkitünőbb tudósainak egyike. Nem volt tudomány, melyben jártasságot nem tanusított volna, de volt nem egy ága a tudományoknak, melyek által mindenki fölött felsőséget éreztetett. Nem egy tudóst édesgetett külföldről hazánkba, hogy népét, kedvelte tárgyát, kimiveltetve boldognak láthatná. A számos iskola, könyvek s európai híri könyvtár s nyomda mire céloztak egyébre, mint a nemzet csinosítása és boldogítására? — Mária Terézia a magyarok anyja, a mivelés annyi fényes nyomát hagyá az utókornak, melyet nagy fia — József — oly nyomatékkal jelölt ki népének kiképeztetésére. — Jelen kor miveltsége kiindulásával annyi nyomát érezzük, mennyit az emlitettük nagy fejedelmek alatt együtt véve sem érezhetének. Iskolákat minden zugban nem csupán emelkedni, de azokat kellőleg fölszereltetni is egyiránt szemléljük. Megérteték midenkitől a haladni akarás szózata, meg a kiképzés és mivelés fontossága, mely nem más mint az Istentől nyert lélekerőnek a világ fölötti uraságairai képesítése. A mely nemzet, ez isteni hivatást tisztelve, miveltsége által más népek fölé emelkedik, az ép az által emelkedik azok fölötti természetes gyámsága fölé. Sok telát, mi önképeztetésüket igénybe veszi. És így sok a tanár kötelessége, hogy tanítói hivatalának célját megértve, megközelítse. Nem hiányzanak a célhoz vezető utmutatások, nem az ahoz tartozó eszközök; mindazáltal azok föl nem találhatók, ha csak bizonyos egységre nincsen törekvés.

Hogy az eszközöket a tanoncok előmenetelére jól felhasználhassuk, igen sok szükséges. Fő minden előtt becsülni tudni a hivatalt és azt pontosan kitölteni, tekintélyt szerezni, magát, mennyire csak lehet, megkedveltetni, s végre egyesítve működni azokkal, kik buzgalmukat támogatni képesek.

* * *

A mit nem birunk, mással sem közölhetjük; fő tehát sajátunkká tenni azt, mit tanoncainkkal közleni akarunk. Ez elutasíthatlan kötelesség. S ha már birjuk, az előkészület soha el ne mulasztassék; mert nincs az a csekélység, mihez, hogy haszonnal munkálkodhassunk, készülnünk nem kellene. Még a b c-hez is kell készülnünk, és ezt jól megjegyezzük. Nincs tárgy, talán szó sincs, mely fölött, hogy jól elemezzük, elmélkednünk nem lehetne vagy nem kellene. Olvasnunk, elmélkednünk és tanulnunk kell, míg tiszta fogalmat nem nyerünk a dologról, melyet előadni s megértetni akarunk.

* * *

A sikerdús tanítást legbiztosabban eszközli a jó tanítási mód, ennek lényege pedig a mondottakon kívül még: az iskolában uralkodó külrend, az előadandó tantárgy mérve, hogy e legtermőbb oldalt nyerje meg az előadási modorral; hogy a tantárgyat pontosan kezelje, hogy a tanoncot komoly munkásságra vezesse, hogy a tanulást könnyebbítse, s azt megkedveltessen, szóval: hogy e mód által oly helyzetbe jöhessen, miszerint a tanonc képzésmódját vezesse s azon uralkodhassék.

* * *

A tanításmódban fődolog, hogy a tanár az előadást lehetőségleg érdekessé tegye a tanonc előtt, hogy gondolatait pajkos szórakozások s ide oda kapkodásoktól elvezesse, figyelmét lekösse s munkássági buzgalmát élénkségekben tartsa, s ezáltal a tanoncot minden oldalról annyira megragadja, hogy idegenszerű gondolatokra többé ideje se maradjon. Ha akarjuk, mint akarnunk is kell, hogy a tanonc szabadon s önállólag működő emberré váljék, kell, hogy arra szoktassuk is őt. Meg kell vele ismertetni először is azt, hogy ha rendez, illetőleg a törvényben kimondott elvhez nem alkalmazkodik, nem leendő jó sikert eredményező az iskolalátogatás sem. De ebben is kell, hogy a tanár ne rejtse véka alá az égő gyertyát, hanem világoskodjék tanoncai előtt utánozható példájával, szoroson ragaszkova a kimondott elvhez; mitse törödjék vele, ha fészdiségről (pedantismus) vagy kicsinségekkel bibelődésekről vádoltatik is, föltéve, hogy a főbbekre is szoroson ügyel. Van a fészdiségben valami dicséretes. Mint mindenben, úgy itt is valósítunk kell a nagyot a kicsinben, s a mely tanár nem figyel a csekélyebbekre, az könnyen elhanyagolja a fontosabb dolgot is. Ki nem szoroson ügyel arra, hogy tanoncai csemetéskor mind helyen legyenek, az nem könnyen eszközli meg azt sem, hogy künnlétekor rendben legyenek. Hát még ha a tanár csak vontatva húzódik a tanterembe, lehet-e ott pontosságra szoktatni a tanoncot? pedig ez igen fontos — ez elengedhetlen valami. — Szépen ide illenek Montaigne ez arany szavai: „*A régiek, úgymond ő, gyermekeiket nem csupán szóval, hanem különösen példa és cselekedettel képezték, hogy az lelkeikben nem mint tudomány honoljon, hanem legyen bennök mint elválaszthatlan természet és szokás; nem mint csak betanult, hanem mint velők született tulajdon.*“

* * *

Minden tanárban fölteszszük a tudományos képességet s azt is, hogy tudja s ismeri a tudományos képzés valóítására szükségelt eszközöket; de ez még mind nem elég annak megesszközlésére. Igen sokban tapasztalunk feltűnő olvasottságot a tudományok minden rétegeiből, kik minden összejövetelel képesek teli pathossal majd egy majd más tudományos tárgyról szakavatottan, mintegy leckét tartva, talán hasonló képességű egyéneket, mulatni; és mit tapasztalunk ott mégis, hol ép tudományos ismereteinek velejét közleni kötelességében állana? A taneszközök felhasználási módja itt fő. Ez termi meg a szükséges hatást és eredményt.

* * *

A tanoda beltartalmát képezik a taneszközök, maga a mód csak alak, mely által e tartalomnak kölcsönöztetik; *forma dat esse rei*, mondja a latin. A mód feldolgozása a taneszközöknek, hogy céljoknak megfeleljenek. De hogy minden egyes osztályban más módot kelljen használni, magától értetik. A cél föltételezi a módot is. Mindenik osztályban kell, hogy a tanítási mód célhoz vezető legyen, s ennek a tanonc előtt kedvesnek kell lenni; mikép eszköz-tethessék pedig ez, a kevesbbé belátó tanár is tudja. Tudja ő, hogy, megmutatva elébb hasznosságát az előadandó tárgynak, a tanoncban tudvágyat kell ébresztenie. Mihelyt pedig tanoncban a tudvágy fölébred, nem leend szükség a kényszerre, még kevesbbé a büntetésre. Ne mondja senki, hogy a gyermek csak kényszerítve tanul, mivel át nem látja a tudomány hasznosságát és böcsét. Igaz, nem látja át úgy mint a férfi, s ennek ítélete elüt a gyermekétől; de azért abból csak az következik; hogy a tudomány böcse mutattassék ki azon oldalról, melyből annak hasznosságát beláthatja s megítélheti. Ezt téve maga részéről is mutassa meg, hogy kedveli a tárgyat s azt egész buzgósággal, de mérsékelt hévvel adja, hogy tanoncai előtt kedves legyen. Igen jól jegyeztetett fel a „Ratio Educationis“ című könyvben, hol ez áll: *bizonyosan ellankadna az ifjuság, ha észrevenné, hogy azon tantárgyat, melyet ő kényszerítve tanul, maga a tanár kevésre becsülné s azt csak mintegy úsítóva és unalommal tárgyalná stb.* („Nimium certe quantum elangueret juvenus, si observaret, disciplinam quamquam, cui operam impendere cogitur, a doctore ipso non magni fieri, eundemque rem suam oscitanter aut plane cum taedio agere etc.“) Herder német író pedig az eddig mondottakra vonatkozólag igen helyesen nyilatkozik, mondván: „*A ki nem tud, nem taníthat; felfoghatóvá a tárgyat nem teheti, a ki maga fel nem fogta; kedvessé nem teheti a tudományt az, a ki maga nem érez abban örömet! Minden tanárnak saját modorának kell lenni s azt magának teremteni, különben mitsém használ; vak vezetőjük leend a vakoknak! nevetségesen és szánakozólag ugrálandnak előttünk.*“ (Wer nicht weiss, kann nicht lehren, verständlich kann keiner eine Sache machen, der sie nicht selbst versteht; angenehm kann keiner eine Wissenschaft machen, an der er nicht selbst Freude schöpfte! Jeder Lehrer muss seine eigene Methode haben, er muss sie sich mit Verstande erschaffen haben, sonst frommt er nicht; ein blinder Führer der Blinden! lächerlich und erbärmlich tanzen sie vor uns vorüber. (Herder Philosophie B. 14. S. 52.) Sokat nyer a tanítás azáltal is, ha a tanonc egyebektől is magasztaltatni hallja a tanulandó tárgyat; ha szülék vagy rokonok a tanonc előmeneteléről gondosan tudakozódnak, ha a tanonc igyekezetét becsülni tudják: ha a tantárgyat mint igen böcsöst s mint szerencsésének egyik alapját megismertetni igyekszenek. A tapasztalás azonban itt nem épen ritkán szomoruan nyilatkozik. Alig látunk t. i. szüléket, vagy a gyermek szerencsésjét érdeklettek, kik a tanonc igyekezetét figyelemmel kísérik; sőt van eset — és ez elég leverő — midőn a tanulandó tár-

gyakat hasztalanoknak állítják, sőt nyilván kimondják: ez vagy amaz mit sem tud, mégis gazdag; minek az a nagy tanulás? Igaz, hogy ezt csak értetlen s a dologban egész járatlanok mondhatják. Nem értik ők, hogy a szellemi művelődés minden anyagi kincscsel fölér. Igen helyesen rajzolja Tacitus a rómaiak nevelési és képeztetési rendszerét, midőn mondja: „Kedvetben minden római gyermekét nem egy bérelt dajkanőnek körében, hanem az anyának szivén és ölén, ki abban találá legnagyobb dicsőségét, ha a ház örököse mellett gyermekeinek élhetett, növelteté. Az idősb rokonok közül, ki nemes és eszélyes érzés és gondolkodásmódja által kitünteté magát, választának egyet, kire egy kiterjedtebb családnak összes magzatait bízák. Annak jelenlétében lehetetlen volt egy erkölcstelen szót szólani, egy illetlen tettet elkövetni. És ezen örökös nem csupán a gyermek munkája és igyekezeteire, de annak szünete és játékaira is kiterjeszkedék. Ekként vezeték Cornelia a grachusok anyja, Aurelia Caesar anyja, Attia Augustus anyja gyermekeik növelését, és miként a történelemből olvashatni, nagy embereket növeltek a világnak. E szigoru fegyelem célzá, hogy a gyermek akkor, mikoron még tiszta és ártatlan vala s ferde irányt még nem fogadott el, nemes foglalkozásokhoz teljes lélekkel forduljon; és vezesse őt bár majdan vonzalma polgári vagy katonai pályára, egyedül csak ezen hivatalnak éljen, azt karolja fel egész kiterjedésében.

Azonban, így folytatja tovább a jeles történész, ma az újonan született egy görög nőnek adatik át, kihez még egy vagy kettő rendeltetik azon rabszolganők, sokszor a legrosszabbak közül, kik komoly szolgálati munkára épen tehetetlenek. Ezek társaságában a gyöngéd ártatlan sziv azonnal mendemondák és elítéletekkel árasztatik el, s a család egyik tagja sem ügyel sokat arra, a mit még növendék urának jelenlétében mond vagy tesz; igen, magok a szülék sem szoktatják magzataikat ösztinteség és szeméremre, hanem pajzanság és iszákosságra (bibacitati); s ez oly út, mely lassanként szemtelenségre és saját vagy idegen jószág tiszteletlenségére vezet. A mi egyébként azon hibákat, melyek kizárólag fővárosunk tulajdoni, illeti, azokat, miként én látom, már az anya tejével szopják — — — s hallunk-e ifjainktól más beszédeket, ha tanterembe lépünk? — — Mitszem szólok a tanításnak első elemeiről, melyekben eleget nem tesznek, ha a classicusok olvasására, sem a régiségtanra nézve, még a természet-, ember- és időtanra is kevés igyekezet fordítatik.“ Így készültek Róma romjai, melyekről magyar Horácunk oly jellemzőleg ekkép énekel:

„Igy minden ország támasza, talpköve
A tiszta erkölcs, mely ha megvész,
Róma ledül, s rabigába görbed.“

* * *

Nem utolsó eszköz megkedveltetni tanonccal a tantárgyat vetélkedés által hely-, jutalom-, vagy dicséretért, az alsó osztályokban. Itt azonban föltételezzük a tanár eszélyességét; nehogy, midőn építeni akarunk, rontsunk; mivel nem egyszer történik, hogy a becsületérvő és igyekező tanonc, ki talán néha félelem vagy szeméremből akadozottabban adja elé, mit tud, a más bátrabb által legyőzve, kedvétől fosztatik meg a további igyekezetre. — Igen sokféle a mód, melyek által a tanoncot szorgalmas tanulásra ébreszthetni: fő mindazáltal előadásának megadni az alakot, mely által tárgya gyönyört és kedvességet eszközöljön. Nagy ovatosság szükségeltetik az előadásban; sokszor csekély körülmény a tárgyat gyűlöletessé teszi még kisebb tanonc előtt is. Azért nevezzük a tanítást mesterségek mesterségének s tudományok tudó-

mányának (Ars artium et scientia scientiarum). Száraz és csak elvont határozatok vagy felosztásokban foglalva adni a tantárgyat, kellemetlenné teszi. Maga a hang, ha egyhangu vagy sivító, kellemetlenül hat a gyermek érzékére. Hát ha még a tanodát kínzás helyének nevezik a szülék, vagy a gyermekhez tartozók?! ha a tanár mint kínzó állítatik szülék vagy egyebek által a gyermek elé? vagy ha a gyermek egyébbel a tanteremben nem találkozna, mint fenyegetések és dörgő szavak vagy fenyítő eszközökre: fogunk-e csodálkozhatni, ha a gyermek remegés közt megyen iskolába a hívó csengetyü hangjára? — Sokat árt a tanárnak komor s bosszús módja, szomorú tekintete, dacos kényszere és olyaknak kieroszakoltatása, melyeket a gyermek vagy ifju még nem teljesíthet, elégedetlenség, minden legkisebb hibaért fenyegetés vagy büntetés, a gyermek és ifjuban minden életet és serénységet, melyre inkább serkentendő lenne, elfojtja. Istennek hála, nem élünk már a középkorban, mikoron az iskolát fenyítőháznak, előljáróit pedig fenyítőmesternek nevezték.

* * *

A túlterhelés, mi ellen oly eszélyesen felszólal a magos kormány egy rendeletében, hasonlóul sokat árt a gyermek és ifju igyekezetének, sőt egészségének, mely őket később tehetetlenné teszi a komolyabb munkásságra és igyekezetre. Túlterhelés által elcsüggednek, megfosztanak az iskolai örömtől, mely ellenkező esetben kemény munkásságra ébresztené. De miként ez, ép úgy ártalmára van tanoncoknak az engedékenység is. Itt is, mint mindenben, a középút ajánlható.

* * *

De ha eszélyes eljárásunkkal a felsorolt kellékek mellett megszerezzük is a tanulásra szükségelt kedvet, célt tévesztünk, ha tanításunk nem leendő alapos. Az alaposág, a mondottak után első kelléke a tanításnak. A tanár szilárd alapot vessen minden tárgynak, s ez alapon a nélkül, hogy a fokozatokat mellőzze, lassankénti fokozatosságban haladjon. A fölületesség vagy csupán gépies előadás mitsem ér; mindennek, mi előadatik, mély gyökeret kell verni az ifju lelkében, vagy, mint mondani szoktuk, vérré válni benne a tudnivalónak. Csak is így tanítunk a valódi életre és nem csupán az iskolára.

Az alaposág ezen elvét, mi minden tanárban mellőzhetlen, le ne rontsuk az által, mi avval homlok egyenest áll, t. i. *a tárgy sietségével* és talán *a középfokozat átugrásával*. Vannak tanárok, kik elvül tartják a tárgy gyors bevezetését, hogy annál többször ismételtessék azt tanoncaikkal. Ennél kártékonyabb nem lehet semmi a tanításban. *Áll a lélekről is, mit a testben tapasztalunk: hogy t. i. nem az, mit eszünk, hanem a mit megemésztünk, táplál.* Hogy gyorsan végezhesen a tanár, szükségkép sokat kell, hogy értelmezzen s betaníttasson. Kövesse ezen elvet egy osztályban két három tanár: meg fogjuk látni, hány tanonc leendő még a tehetségdúsabbak közül is, ki a nagyszerű követeléseknek megfelelőend. Ha pedig először meg nem tanulhatta, meg fogjuk látni, mikép tanulandja meg az ismétlésre feladandó még több leckét? „*Lente festina*,” *lassan siess tovább érsz* elvet kell itt tartani. A jó tanár mindig úgy tárgyal, hogy az előbb tárgyaltak el ne feledtessenek. Ha ellenkezőleg jár el, az eredmény legbiztosabbika leszen a fölületesség a tanár részéről, ki nem látszik keresni mást, mint *fényleni*; hiány az érdekből, melyből nem más tűnik ki, mint merő mesterségszerű üzése a tanúgynek. Természetes, hogy az ilyetén tanítás év végén mit sem eredményez; a tanonc

ekkorra már mitsem tud a hallottak- vagy tanultakból; legfőlebb némi homályos nyomokat hagyand maga után, miknek hasznát legkevesbbé veendi. Mit Quintilián mondott (L. I. C. 2.) ma is értékes t. i. „Magistri, si tamen ambitiosis utilia praeferat, hoc opus sit, cum adhuc media tractabit ingenia, non statim onerare infirmitatem discentium, sed temperare vires suas, et ad intellectum audientis descendere. Nam ut vascula oris angusti superfusam humoris copiam respuunt, sensim autem influentibus, vel etiam instillatis complentur: sic animi puerorum quantum excipere possint, videndum.“ „A tanárnak, ha mégis a hasznosokat elébe teszi a nemhasznosoknak, midőn még miveletlen elmékkal van dolga, szükséges, hogy ne mindjárt terhelje meg a gyöngye tanoncokat, hanem mérsékelje erejüket és ereszkedjék le a hallgatók értelméhez. Mert valamint a szájszáj hordó nem veszi be a mohón töltött nedvet; lassanként pedig, habár csepegtetve is, megtelik: úgy kell figyelembe venni a gyermeket is, mennyit képes elfogadni.“ Mely tanár a lassu haladást idővesztegetésnek tartja, az már azáltal is tanusítja képtelenségét a tanhivatalra. Ép ez áll az eszköz fokozatok elmulasztásáról is. Miként a természetben nincs ugrás, akként nem lehet a tanításban sem. Minden tantárgynak meg van a maga a b c-je, annak elemei s azoknak fokozatos menetele. Minél pontosabban s tökéletesebben adja a következőket, annál jobban felfog minden tárgyat. Helyesen alkalmazhatók ide egy német paedagogus*) im e szavai: „Az iskolák, úgymond, nem tekinthetők póstakocsiknak, melyek minden állomásnál felváltatnak, s mégis célhoz juttatnak. A szellemi képzésnél megszakadásnak történni nem szabad.“ (Schulen können nicht betrachtet werden, wie Postwagen, die von Station zu Station wechselnd, dennoch zum Ziele führen. Bei der geistigen Bildung darf kein Abbrechen stattfinden.) Ha az alap hiányzik, akkor, mint mondani szoktuk, a levegőben építünk. Ezek némely tanár előtt kicsinységeknek és jelentékteleneknek tetszenek, de annál fontosabbak a tanoncok előtt. (Milde I. B. 287. u. folg. §.)

* * *

Igaz ugyan, hogy nem ritkán, minden pontos eljárásunk mellett is, találkozunk olyan tanoncokkal, kik előtt a legvilágosabb előadás is homályos: nem kell mindazáltal kétségbe esnünk az illetén tanoncok fölfogásáról. Az értelem többekben később fejlődik önmagától, s mit most nem ért, megértendi akkor. Azért *elvül* kizárólag állítani fel s érvényesíteni különösen a paedagógiában olyasmit nem kell. Ezen elv ugyan: hogy „a tanonc csak a megértettet s *világosan* előadottat tanulja“ sokban találja igazolását. De a kivétel oly sok, miszerint azt egyoldalulag alkalmazni, igazán szólva veszedelmes, minthogy az a tanítást könnyen kínzó paddá aljasítja és a tanulandó tárgyra nézve, ezt a helyt hogy előmozdítaná, csak feltartóztatja s az időt a szükségésekre elhanyagolja, különösen a képzeményi miveltést igen messze taszítja.

Adjuk minden esetre a tanulandó tárgyat alaposan és úgy, hogy a tanonc szellemi ereje lassanként az önálló képzésre alkalmassá tétessék. Vajha ne tapasztalhatnók még ma is az, odai törekvést, hogy a tanoncnak elméjét minél több szóról szóra való tanulással szerzendő ismerettel tömjék meg! Igaz ugyan, hogy a sokféle nyelvtanulás sok emlézést igényel, mert áll az ma is, mi régente, hogy: *annyt tudunk, a mennyiről emlékezünk* (tantum scimus, quantum memoria tenemus), és így inkább az emlékező tehetség mint az értelem vétetik igénybe: és azért talán többen oda irányozzák figyelmöket s kevesbbé sikerül észrevenniök, mily kevés tanonc felel meg várakozásuknak. Más rész az előadási vagyis az elbeszélői modort használja oktatásában, még pedig akként, hogy a tanonc legkevesbbé érti a leaprózott

*) Dr. Stephani.

tudós homályosságot. A tudomány fitogatása az előadás közt mindig hátrány marad a tanonc képezésében. Egyedül a képező modor az, mely a tanonc korának megfelel. Csak azt mondhatjuk *képzés*-nek, mely alkalmas magától a teremtőtől határozott tehetség feldolgozására. Nem olyatén képezést értünk mi, hogy a tanonc csak mások által gyűjtött ismereteket mint idegeket tömje elméjébe s nem egyszersmind saját erejének kifejlesztésére használja fel; mert ez gépies tanítás leszen, mely csak annyiban különbözik a papagáj szajkózásától, hogy a tanoncé terjedelmesebb.

* * *

Minden tanár, mint az emberiség képző műhelyének legfőbb részvényese, kettős munkát vagyis kötetmet vállal magára: átadja tanoncainak a megtanulandó tárgyat, azt velök közösen feldolgoztatja, hogy azt rendezzék s rendbeszedve megis tanulják. E mellett a lélekre nézve valódi dajkává leszen. Mennél sajátabbjává tette e mesterséget, hogy tanoncainak figyelmét a tanulandó tárgyra irányozza, hogy az értelem alkalmazásánál az önerőnek segítségére legyen és hogy az előadottat tisztán és jól rendezve átvizsgálta; annál nagyobb mesternek kell tartatnia az emberképzés mesterségében. A tanonc tehetsége és egyéb körülményeihez alkalmazzuk minden előtt tanítási modorunkat. Melyek miként kor és tehetségre nézve különbözök, úgy a modor is, hogy különböző legyen, szükséges. Az értelmezés egyébkint olyan legyen, hogy minden kor és tehetségű tanonc azonnal felfoghassa; ennél fogva a dolog igazolása egyszerűen adassék s alkalmazása az ismert esetekre vonatkozzék, tiszta és élénk de rövid ne legyen; nehogy rövidségünk mellett homályosak maradjunk; itt is áll, a *brevis esse laboro obscurus fio* elvnek szem előtt tartása.

Azért a tárgy, mely előttünk fekszik, egész tanbölcseességgel, terjedelme és tartalma szerint, ne egyoldalulag, használtassék fel. Az előadandó tárgynál, bevezetésül, mindig adhatunk valami ismertetést, pl. a remek művek elemzésénél magáról az íróról, annak műveiről, korához és egyéb művekhez viszonyairól; sőt jó fölemlíteni annak legjelesb magyarázóit és kiadóit, de mégis úgy, hogy az illetén ismertetések ne legyenek túlhalmozottak, hanem csak annyira terjedtek, a mennyire az írónak szellemét felfogniok lehet. Az előleges tartalom vázlat is csak vázlat legyen és semmi egyéb; az is csak az olvasandó darab megfejtésére. Az olvasásnál pedig tekintetbe kell vennünk az előállítást úgy, mint az anyagot, a külalakot úgy mint a beltartalmat, a szavakat mint magát a dolgot. A nehezebb szavakat egyenként s összekötve szótári és nyelvtanilag kell értelmezni, de rendszeren csak annyira, a mennyire az előttünk fekvő mondat megértésére szükséges. — A költeményeknél a költői nyelven kívül még a hangmérték is, az elemzés kellékeihez tartozik; úgy a szónoknál a numerus, minden írónál pedig a szavak elrendezése vétessék figyelembe. — Az idegen nyelveket illetőleg vigyázzunk, hogy azokat ne mint eszközt adjuk, hogy t. i. azt, a mi azon nyelveken iratott, anyanyelven írásban is szóval is átfordítsuk. Ez tulajdonkép az anyanyelv gyakorlásához tartozik, s azt akkor tehetjük, ha a tanoncok az átfordítandó darabot idegen nyelven jól felfogták. A ki pedig ennek sajátosságát is felfogni akarja, annak azt szóról szóra kell fordítania. Már Cicero megmondta: „*Universe verbum de verbo exprimendum et vocum etiam collocationem retinendam esse pronuncio, id modo per linguae, qua utitur interpret, facultatem liceat.*“ Tehát e célra ő is követeli a szóról szóra való fordítást, sőt még az idegen nyelven irt szórendet is megtartatni állítja, ha a fordító nyelve e rendet megengedi. Bellegarde pedig így ír: „*C'est un grand défaut de ne pas traduire mot à mot quand on le peut. sans faire de contre — sans et de mau-*

vaise construction.“ „Nagy hiba nem fordítani szóról szóra, midőn azt tehetni, a nélkül hogy ellenkező értelem és hibás szó szerkezet keletkezzék.“

A történelemnél, melyet egy nagy történész *) folyton folyó államtanak, egy igen szellemdús szónok **) pedig idők és népek mozgásba tett földleírásának nevezett, minden, a mi a dolog és viszonyokban homályos, fölvilágositandó, annyival is inkább, minthogy ez a mellett, hogy a világ ismereteit szaporítja, hatásos befolyást gyakorol a lélekerő megszilárdítására is; kimeríthetlen azonfölül az erkölcsi befolyás, melyet a történelem az emberre gyakorolhat. Bizonyos az, miszerint legdúsabb sikert aratnak e tanulmányból azok, kik annak egyes részeit terjedelmes munkákból, melyek kútfők, vagy olyanok után készítettvék, tüzetesen tanulmányozzák. De hogy ezt tehesük, előkészület szükségeltetik, s ezt az iskolának kell előteremteni. A főpontok pedig, melyek erre útmutatásul szolgálhatnak, röviden ezekben öszpontosíthatók:

a) A tanítás egy fiók mű legyen az egész történelemre, azaz: adja elő a főcseményeket (de ne a meséket), melyek az egyes történelemhez tartoznak, melyek által az emberiném, vagyis a legmiveltebb, erőteljesebb és befolyásosabb népek és államok állapota koronkint változott. E főcsemények főköriülmények szerint természetes rendben a kor és hely szoros tekintetbe vételével a lélekben úgy megszilárdíttassanak, hogy ez azokat teljesen felfogja, s így ezen alapok által részint magát a történeti téren mindenben tájékozhasssa, részint egyéb tudományok megértésére, a történelemből szükséges támaszt nyerhessen. Egy ilyetén szilárd alap nélkül, minden történelmi tanulmányozás üres marad és bizonytalan. A nélkül egyes történeti ismeretek és fürkészesek, mint szétzúzott hajó, fognak ide s tova hanyódni a megmérhetlen tengereken. Alap nélkül a történeti ismeretek még oly nagy tömege is csak merő zűr leszen, mely senkit ki nem elégítend, és sem másra sem magára nézve igazán sikeres nem leend. Nagy érdemet vívand hát ki a tanár, ha azon alapot megvetendi a tanoncoknál. Kell

b) hogy a történelem iránt érdeket keltsen az ifjuban, kell, hogy a történelmi jelenségek belső és mélyebb öszhangzásáról fogalmat szerezzünk; ez pedig csakis úgy történhetik meg, ha azon alap, mely inkább egy csontváz- mintsem egy testhez legyen hasonló, hús és vérrel környeztetik, vagyis az események okai és következményeihez kissé közelebb férjünk, szóval olyatén eljárást kövessünk, miáltal annak, mely mint teljesen bevégzett tény életbe lép, belső és lassankénti kifejlődése előmutattatik. Mivel, ha ez nem épen akkor történik, midőn az ész a történelem tanulására legfogékonyabb, mikép várhatnók, hogy eziránt mint oly fontos tantárgy iránt a tanoncok sziveiben igazi szeretet támadjon, hogy azok e tárgyat helyes szempontból felfogni tanulják, hogy azok ezt kellő kiképzésök és belátásuk öregbítésére erélyesen felhasználják? A ki csak pusztá eseményeket s csupán neveket és évszámokat ismer, az a történet lelkéből — mi mégis a dolog lényege — még mit sem tud, s be nem láthatja mikép jut ahoz, hogy egy olyatén tudományról oly magas dolgokat hirdessen. A történelmi jelenségek belső és mélyebb öszhangzása tehát, pragmatikai előadás által az ifjuság oktatásánál is nélkülözhetlen. Ennek megesközlésére a mondottakon kívül mellözhetlen a földleírás, melynek szükségességéről bővebben szólni egészen fölöslegesnek. mig az előadási módot, melyről újabb időkben igen sok és különböző nézetek forognak fenn, lényeges dolognak tartjuk. Örvedetes azon részvét, melylyel előbb az eléggé elhanyagolt tárgyat ma nem ép fölületesen kezelik, s ezért dicséretes az igyekezet, mely oly szárazon adott tantárgynak most több életet kölcsönöz. Az ügy megérdemli, hogy e két tárgy, mely az ismeretek gyűjtésére egészen nél-

*) Schlözer az államtanak mint tudományak első alapítója.

**) Herder iskolai beszédjeiben. S. 68.

külöztetlen, egyiránt kezeltessék. Nem lehet egy olyatén tárgy száraz, mely nevezetességekkel, melyekben az ifju lelke él, telve van. Csak oda irányozzuk igyekezetünkkel előadási modorunkat, hogy az mindig a tanonc tulajdonával egyező legyen, és hogy a tanár azzal kellőleg bánni és azt végrehajtani tudja. Szükséges tehát, hogy a tanár tanítási célpontját soha szem elől ne téveszsze. És e célpont, úgy látszik, nem lehet más, mint a tanonccal megismertetni, hogy földünk, mely egy nagyobb egésznek része, egy nagy egészet tár előnkbe, melyben a különféle jelenetek és alakulások egy célra törekszenek, s egymással bensőleg feloldhatlan öszhangzásban vannak, s azoknak világos képzeletet nyújtanak arról, mit a természet vagyis inkább a Teremtő az emberekért lakhelyök megszerzésében tett, s azt, hogy az emberek, kik azoknak urává levének fáradozásaik által, népek és államokká képezésében céljok szerint mikép alakultak át s erejük kifejlesztésére mikép használák fel.

Az illetén előadási modort kétségkívül segédeszközök mozdíthatják elé; milyenek az úgynevezett földtekén kívül: a nagy földabroszok, melyeken kívül igen célszerű, hogy minden tanonc, ha csak teheti, célszerű iskolai atlással is ellátva legyen. Az önmunkásság nagyobb kifejlesztésére igen jó a földabroszok készíttetése is szabad kézzel, kell azonban, hogy alapul egy litographirozott földkép szolgáljon. Jó szolgálatot tesznek a földleírás tanulása és képek készítésére az utleírások. Az illetén készítéseknél mindenesetre a tankönyvnek kell alapul szolgálni, ha mindjárt más munkákban más rendet kellene is követni. De minden előtt kell, hogy a tanár e tárgynak teljes birtokában legyen s tudja azt földabrosz segítségével következetes rendben szabadon kifejteni. Szóval:

Minden egyes tárgy előadásánál azon kell lenni, hogy a tanonc részvéte a legnagyobb mérvben eszközöltessék, s csakis arra ügyelni, hogy az értelmezés folytán természetes összefüggés és átmenet uralkodjék az általánosról a különösre és viszont. Egyszersmind — értve minden tárgyat — mindig szorosán ragaszkodni kell a felállított elvhez, különben, mint mondani szoktuk, a kapu is ajtó is tárva leend az önkényes kicsapongásra, t. i. az értelmezésben.

* * *

Meg ne feledkezzünk továbbá előadás közt a tanítás céljáról, tudván, hogy minden egyes tárgy más célra alkalmazható; más célu pl. a vállástan, más a nyelvek, más ismét a reál-tudományok célja. Van tárgy, mely különböző céljánál fogva szükségkép több oldalról veendő. A nyelvtanár egyszersmind az irás tisztasága és szabályosságára is ügyeljen. Azért tartasuk azt mit Agesilaus e kérdésre: mire kell tanítani a gyermeket? igen bölcsen felelt: „*Mit nagy korokban cselekedniök kell.*“ (Sz. O. III. k. 64. lap.) Minthogy pedig a tanításban nem annyira az ismeret, mint inkább a haszon a cél: ugyanazért a tárgyak úgy adatnak, hogy ne csupán a szabályok taníttassanak, hanem hogy a tanoncok azokat alkalmazni képesíttessenek. Gyakorlatinak kell hát lenni a tanításnak és akkép intéztetni, hogy a tanonc a tanultakat hasznára fordíthassa, s lassanként azon ügyességet szerezhesse meg, melyet a tanítás céloz.

Ez eljárást követve megesszük a tanoncnak munkásságai képességét, mi másí teendője a tanárnak. Igen jól jegyzé föl a M. Sajtó egyik írója ekkép nyilatkozván: „Óhajtjuk, hogy a magyar iskolák és tanintézetek növendékeiket, ne csak pénzszerző s gyakorlati napszámra szorítóköző bevégzett ügyességű gépek ké, hanem a nyert eszmék és tanok fonalán tovább gondolkozó s nyomozva teremtő emberek ké növeljék, s minden szunnyadozó lángész felismerni s felkölteni igyekezzenek.“ (122. sz.) A tanoncnak megszokott munkássága teszi em-

berré az ifjat, minthogy a munkásság megszüli az önképzést, mely módjairai tanítás vagyis szoktatás kezdetben a tanár felügyelése mellett, kell hogy történjék; azaz: kimutatni kell az irányt, melyen indulva, s a módot, melyet követve sajátjává tehesse ez annyira szükségelt képzési mesterséget. Ennek elhanyagolása ismét odavezeti az ifjat, honnét első mívelése pillanatától kiindult; mert a ki nem halad, marad. A tanonc, ki már alapos tanítás által elsajátította a tanulás mesterségét, igen könnyen folytathatja azt más segélye nélkül is, és ép ez az egyik önképzési mód. Az alapos tanítás által fejlesztetik az ész, mely fölemeli az embert minden többi teremtmények fölé. S ez már maga elég ösztön, hogy az Isten e megbecsülhetlen kincsét kiképezni s azt fölemelni törekedjék minden tanuló. Ez kulcsa az Isten ismeretének rende és törvényeinek; ezáltal győződhetünk meg kötelességeinkről, azok szükségességéről és sérthetlenségéről; az mutatja meg az utat a valódi boldogsághoz. Az ész, a kimiveltet értjük, mindenütt legnagyobb becsü, még akkor is, ha talán kellő hasznát nem vehetjük. Sokszor elmondják a közéletben: ez dúsgazdag, előkelő, hatalmas ember; és — meglehetősen közönyösek maradunk a kifejezéseknél s még tartunk is tőle. De ha egy vagy másról mondjuk: ez eszes, értelmes ember vagy tudós férfiú, s mi azonnal tisztelet és bizodalommal viseltetünk irányába; mivel fölteszszük, és joggal, hogy egy művelt eszes ember nem lehet rossz. „Szelid erkölcsök biztosíthatják a trónok és népek nyugalmát; a tudomány pedig szülő anyja a műveltség szelid erkölcsének.“ (M. Sajtó.) Az teszi az embert emberré, minden más csak a sors játéka, minek értéke csekély. Igen szomorú, ha az ember méltóságához képest kevesebb művelt eszü, midőn kötelessége másokért szólni, másoknak tanácsot adni vagy egyébkép segítnie kellene és nem képes. Ennyi ok, hiszszük, elégséges arra, hogy az alapos tanítás mellett az ifju saját erejénél fogva magát tovább mivelní törekedjék, akár elmélkedés által a tanultak fölött, akár mindenrei figyelés, társalgás vagy jó könyvek által. Csak az a közélet, melyet a tapasztalás iskolájának szoktuk nevezni, ne lenne az ifjuság metelyt szülő iskolája! Ez oly elkomorító sokszor, miszerint a tanári igyekezet nem ritkán hajótörést szenved, midőn üdvös tanait meghazudtolja az életbeni tapasztalás sujtó példája. Hát még ha az ifju egészen magára hagyatják! „Egyik ösvény sem oly sikamlós az ember életében mint az ifjué, miként megjegyzi M. d. könyv. h. egyik írója, ki serdülő korba lépven, midőn oly ingatag, teljesen magára hagyatják, mint pl. mind azok legnagyobb része, kik (érettségi vizsga után) felsőbb tanodák látogatása végett nagyobb városba mennek messze el szülői vagy gyámi örszemektől. Ez időponttal kezdődnek el egyszerűmínd a korhelyévek. Sokan, igen sokan elvesztik itt erkölcsi önérzetüket, mert elég u szirén, mely őket örvénybe csalogatja.“ (16. lap.) Csak a társalgás oly sokszor meg ne hiúsítna minden felhasznált igyekezet által szerzett képességet! „Ha gyengébb korban, miként Niemayer megjegyzi, lehetséges volna a gyermeket mindenütt jó és szép példával, szó és cselekedettel környezni, azt minden olyatén társaságtól, melyben csak roszt lát, hall és tanul, kiragadni: legtöbb romlatlan maradna, és az erkölcsi jó megerősödnék arra, hogy egykoron a rosszabb benyomásnak ellent állhasson.“ Akkor az alapos tanításnak sem éreznök rossz eredményét, mit most majd minden nyomon látni kénytelenítettünk.

* * *

A mondottak legnagyobb részt tapasztalatokon épült olyatén valóságok, melyekről kételkedni legkevesebb okunk sem lehet; s mik koránsem azért jegyeztettek ide, mintha azokkal a hasonlólag tapasztalt s érdemdús paedagógoknak iránykép akarnánk feltolakodni: hanem

hogy az ifju tanár, vagy kik e nehéz pályára hivatvák, az efféle tapasztalatokon eleve okuljanak. A híres Döderlein paedagog szavait vevénk iránytűül, ki a tanodai programokról imígyen nyilatkozik: „Die Jungen sollen in Programmen *specimina eruditionis*, die Alten *specimina experientiae* geben.“

Tanodai történeti adatok.

1852-től jelen ideig.

Tanodai történetünk fonalát ott, hol az megszakalt, fölvéve, folytatjuk tanodánkat illető érdekesb adatainkat nem annyira jelen, mind inkább a jövő nemzedéknek, hogy okulva tanuljon, ha mit tudni vágy eldődeinek a tanügy körül tett sikeres vagy ellenkező eljárásaikról.

1852-ik évben adánk tanodánk történeti vázlatát, ennek keletkeztétől fogva az említettük évig, főlemlítvén abban minden lehető adatot, melyek tanodánkra akármiképen hatottak; kiemelve emlékeznék meg Szeged városa részvétéről is tanodánk ügyében.

A szegedi főgymnasium, mikép azelőtt, úgy legújabb időben is szép hirnek örvend az ország alföldi magyar tanodái sorában. A tanári erő általában mindig olyatén fokon állott, hogy a magasb kivánalmaknak megfelelni képes volt. Nem egy jeles tanárral, mint alább látni fogjuk, csak e csekély idő folytán is, díszelgett tanodánk, kik a tudományosság elég magas fényében ragyogtak, s kikre mindig büszkén emlékezendnek vissza akár a tudományosság barátai, akár a tanodák porát már lerázott hálás növendékek, kik üdvtenyésztő előadásaikban részt venni szerencsések lehetének. Ép ez voná a magasb figyelmet is tanodánkra. Nem egy magas vendéget tisztelhete azóta falai közt, kik örömmel időzének a zsenge ifjuság ártatlan körében, s még nagyobb örömmel telének el az abban tapasztalt mivelődési haladás fölött. Soha sem feledjük b. August Antal budai Helytartóság alelnök úr ö mgának sokat nyomó szavait, főtanodánk látogatása alkalmával: „akármelyik főváros ifjuságának, — mond a főúr — dicséretére válnék a szegedi tanuló-ifjuság miveltsége.“ — Nem kerülé ki főtanodánk magas figyelmét Albert cs. kir. főherceg, Magyarország főkormányzójának sem, ki a tudományok magasztosságától áthatva, 1853-ki május 28-kán jelent meg iskolánk szerény falai közt, részint hogy a tanerőt és taneszközöket szemléletre méltassa, részint hogy magas jelenlétével a zsenge ifjuságban nagyobb ösztönt éleszszen s azt ekkint is támogatni kegyeskednék; mi hatását sohasem is vesztheti. Ez évről ennél jelentékenyebb eseményt alig jegyezhetünk fel, mit annál örömebb is teljesítünk, minthogy ily nagy szerencse csak ritkán jut osztályrészüil tanodáinknak.

Örömmel iktatjuk ide tanodánk egyes jótevőinek nagybecsü neveiket is, kik a főtanoda könyvtárát ez évben (1853.) érdekes művekkel szaporítani kegyeskedtek. Vezérként említhetjük itt meg tanodánk kegyes atyját mlgos Csajághy Sándor megyés püspök urat. ki a vallás-tanárok használatára:

„Die Schönheit der kath. Kirche“ v. H. Himnioben.

„Alzog's Universal-Geschichte der kath. Kirche.“

„J. Gaume kath. Religionslehre nach ihrem ganzen Umfange“ címü jeles munkák megszerzésére 20 ftoft pgöben ajándékozni méltóztatott, melyek azonnai meg is szereztettek.

Tanhatóság utján küldetett: „Christus und seine Kirche“ címü munka.

185 $\frac{1}{2}$ -ik év a m. korm. gondosságát tartja fenn tanukép, mennyire gondoskodik a tanodai ifjuság kellő kiképeztetéséről. Ugyanis a nevezett évben rendeletet bocsátott országszerte a tanodákhoz, mely szerint ut és alkalom nyitattott a tanároknak tudományos tapasztalatok gyűjtésére Bécsben. Mely alkalmat tanodánk is felhasználandó, köréből két jeles tanárunk dr. Rohrer Antal és Csaplár Benedek két havi szünidőre — a Rend költségén — rándula fel. Mi hogy sikerrel történt, gymnasiumunk leghitelesb bizonyság.

A szellemi mivelődésnek, ha az kellőleg fejlesztetik, következetes eredménye a valóságosság, melyet minden olyatén alkalmak, melyeknek célja a valódirai törekvés, előmozditnak. Egy ily alkalom szolgált a nevezett év october havában, fentiszteltük megyés püspökünk apostoli látogatása, ifjuságunk vallásosságának emelésére, mely alkalommal a kegyes főpap nemcsak részesíté azt az isteni szolgálatban, hanem ahhoz egyszersmind magasztos szavakba öntött sikerre buzdító sz. beszédet is tartott a hitigazságokról, kiválólag a vigasztaló sz. Lélek ajánlodokairól. — Ugyanazon tanév május 8-án hatásos befolyásu volt a gyenge szivekbe a szeplőtelen sz. Szűznek tiszteletére legpéldásabb áhitattal tartott nyolcadnapos ünnepélye, midőn a b. Szűz eredeti bűn nélküli születése hitágazatul kihirdettetett.

185 $\frac{5}{6}$ -dik év annyiban lett érdekes mindjárt kezdetben gymnasiumunkra nézve, a mennyiben az érdemet méltányolni akaró rend-elöljárók a tanoda-igazgatót egyszersmind házfőnökséggel tisztelik meg, minthogy a tisztelet nem egyedül a megtisztelt egyénre, mint inkább a gymnasiumra hat. — Ugyan ez év october 22-én egy más szerencsében részesült főtanodánk. Viale Praela, pápai apostoli követ a cs. kir. bécsi udvarnál, bibornok és bolognai érsek ő magossága látogató meg tanodánkat, minden osztályt külön vevén szemlélési tárgyaul, majd végre a természettudományi műteremet is megnézni kegyeskedett. A nyájas kedélyü tudós egyházfő teljes örömet nyilvánítá a látottak és tapasztaltak fölött. — Hasonló szerencsében részesültünk ugyanazon év nov. 20. Pouche, budai Helytartósági tanácsos urat tisztelhetvén tanodánk falai közt. Kinek tanodánkban kezelt tanügy fölötti dicséretes nyilatkozatát, tanodánk történetébe jegyezni érdemesnek tartottuk.

Azonban a szerencse változékonysága a tanügyben is megmutatá dulását, megmutatá, hogy azt is sujthatja kisebb nagyobb szerencsétlenség vas keze. A tanügy csak jelentékeny erők által kezeltetik kellően, ennek meggyengülese a kezelést is érezhetővé teszi. Vég h J á n o s, bölcsészettudor s több éven át nem mindennapi történettanára a szegedi főtanodának, a tanügy sajnosan érzett veszteségére s a tanárkar nem szinlett szomorúságára legszebb virágzó korában — élte 42. évében súlyos negyedfél évi szenvedése után, 1856-ki aprilis 10-én jobb életre szenderült. A jeles elhunytban, kit tiszta őszinteség, páratlan becsületesség és példás buzgóság fontos hivatalában jellemzének, a tanügygyel együtt a tudományosság is, melynek egyedül áldozta életét, igen sokat vesztett. Áldásos emlékét híven őrzik feledni nem tudó jeles tanítványaival buzgó tanártársai. Mi megújítva emlékét átadjuk az utókornak, mely a fáradhatatlan munkást tiszteletben tartandja. Adja Isten, hogy a sokat de példás türessel szenvedettnek porai békében hamvadjanak és nyugodjanak a nagy számadás végnapjaig!!

Május 18-án B. Régen, hannoverai születésü kitünő államtudós látogató meg a helybeli főnök Bonyhády István úr ő nga és Farkas János akkor helyettes polgármester úr kíséretében a tanodaigazgatót, hogy a főtanoda természettani műteremét megszemlélhesse, hol egy óra folytáig élvezte a természettudományok édes gyönyöreit.

Történeti adataink az említettük évre még azáltal lőnek érdekesek, hogy a vallásosság az ifjuság közt lényeges előnyt vívott ki az előbbinél. Az igazgató t. i. ki az isteni szolgálatokat

nagyszerűbbé emelni mindig első teendőjévé tekinté, megkeresé Véber János helybeli képezdei zene- és hangázmester urat a végből, hogy a tanodai ifjúságot, mely a szép és hasznos iránt elég meleg kebellet viseltetik, az úgynevezett kótásjegyek szerinti éneklésre tanítaná. A buzgó tanár, ki egészen hivatalának, s egyedül szűk hivatala után él, korlátozott ideje mellett is minden anyagi érdek nélkül legott készséggel ajánlá fel tanítását, s a fogékony ifjúság, örömet kapva az alkalmon, csakhamar megtermé a várt eredményt, sőt a négyhangu éneklésre is bevezetvén, ügyes szabatossággal buzgólkodott mindannyink ájtatosságát felhangolni. Mely ügyesség, mint alább is látni fogjuk, többször helyesléssel fogadtatott megyés püspökünk által. És mindezt fentiszteltük zenemester úr buzgóságának köszöni tanodánk.

Más tekintetben meg illő, hogy egyéb érdemeket is hálás elismeréssel jegyezzük fel utódaink számára, melyek ha utánzással nem is, de talán méltánylással találkozandnak olyaknál, kik a jót tisztelni megtanulták vagy megtanulandják. Nt. Csegezy Ignác kegyesrendi Sátoralja-Ujhelyi gymnasiumi tanár, jobbagyi tisztelet jeléül Ó cs. k. Fölségének Ferenc Józsefnek igen díszes képmását ajándékozá főtanodánk első osztályának, kizárólag még azon szent célból, hogy e kép által a gyenge szívekben annál hatályosabban megeszköztethessék ama gyermeki tisztelet, hűség és engedelmesség, mely színlést nem ismer, s melylyel a legjobb Fejedelem iránt tartoznak, mit az igazgató annál hivebben teljesíteni buzgólkodott, minél fontosabb volt a feladat, melynek megfelelni mindenki örömet serénykedik.

Azonban könyv- és egyéb adományokban sem volt ép meddő e tanév tanodánkra nézve. A m. kormány felsőbb parancsa következtében a budai egyetemi nyomda tizenhat, a n. m. Helytartóság tiz különféle tudományos, Sz. István társulata huszonkét erényképző munkával, a cs. kir. bécsi földtani társulat pedig 90 példány kövült csigával nagylelkűleg gazdagítá tanodánkat.

Ide soroljuk még hálául egyes adakozók neveit is, kik az ifjúság tudományos kiépeztetése sz. eszméjétől áthatva, hasonlóul jelentékeny könyvekkel kedveskedének, mint:

Nagy Márton, tanodaigazgató.

Való József és Csaplár Benedek, tanodai oktatók.

Adler János, Kovács Gábor, Maletics Miklós, Reitzer Adolf, Szluha Ágoston s Tóth János tanulók.

Deutsch Károly, szegedi kereskedő, a természettan gyűjteményének gyarapításához járult adakozólag, milyenek: a) különféle jegült sönemeket magába foglaló idomok; b) Goldberger-féle galvanlánc; c) egy kisebbszerű villám-bevezetési készítmény; d) három fegyverzett palack és két Dániel-féle elem.

1856⁷-ki tanév nagyszerű s azért tanodánk krónikájának lapjain el nem évülhető eseményeknek volt tanuja. — Hogy az idő rendhez ragaszkodva egymásután soroljuk a nagyérdékű dolgokat, elsőben is a helybeli nagyérdemű Tanácsnak a tudományok irányába tanúsított részvétét kell hogy fölemlítsük. 1856-ki nov. 29-én t. i. a tanodaigazgató mint házfőnök számbavéve az alapítványt és a mostohább idők terheit, folyamodást intézett a fentiszteltük Tanácshoz a végből, hogy a nehéz háztartási gondokat enyhítendő, az eddigi alapítványi járulékot legalább annyival szaporítani kegyeskednék, a mennyivel eszélyes gazdálkodás mellett talán kijöhetni. Városunk igen tisztelt főnöke ngos Bonyhády István, cs. kir. Tanácsos úr ennek folytán már dec. 1. napján következő hivatalos levéllel örvendezteté meg a helybeli k. rendi ház főnökét s főgymnasium igazgatóját: „Különös örömemre szolgál fötisztelendőségednek mult hó 29-kén 131 sz. a. kelt becses levelére tudtára adhatnom, miszerint a Szegedvárosi község-

tanács, tegnap személyes elnöklete alatt tartott ülésben, főtisztelendőségednek folyamodását méltányolván, a városi közpénztárból, a ház tartására eddigi 3788 pft. járandóságot nov. 1-től kezdve 4500 pft-ra emelni elhatározta, melyről okmány főtisztelendőségednek annak idejében kiadatni fog.“ Ez a levél szövege. Mit hálás elismerésül ide igtatva átadjuk utódainknak, hozzá függesztvén: hogy az ég áldása maradjon a jötevőkön mind végiglen. Becses neveik ragyogni fognak házunk történetlapjain feledhetlenül. Ide igtatni azokat a szerénység rovására nem bátorkodánk. De annál örömebb rójuk ide azon méltányosan kegyelt eljárást, melyet az érdemteljes Tanács ez ügyben tanusítani kegyeskedett, felsőbb helyre magas helybenhagyás végett azt felterjesztve. A jó ügyet pártoló cs. kir. Helytartó-tanácsos s csongrádmegyei főnök úr ő nagysága kegyes ajánlata s a derék Tanács határozata így hangzik: „1856. évi novemb. 30-kán sz. kir. Szeged városában tartott tanácsülésből. Cs. kir. Helytartósági tanácsos s Csongrádmegye főnöke Bonyhády István úr ő nagysága a helybeli kegyesrendiek házfőnöke ft. Nagy Márton úr folyamodása következtében, a kegyesrendi tiszt. Atyák háztartás fejébeni alapítványait, miután az, a jelenlegi rendkívüli drágasági viszonyokhoz képest házunk csak középmodoni eltartására is kétségkívül elégtelen, s miután más részt a tiszt. kegyesrendiek a helybeli főtanodát látogató ifjuság nevelésében, oktatásában s kiképzésében fáradhatlan szorgalommal és munkássággal buzgólkodván, ezen a legnemesebbek közé sorozható hivatásoknak megfelelően, méltán megérdemlik, hogy a városi hatóság illő ellátásukról gondoskodjék, s azt a jelenleg reájok nyomasztólag ható drágasági viszonyokhoz mérje; -- a városi pénztárból nyert pgtői 3788 ft. ellátási illetményöknek pgtői 4500 ft-ra leendő emeltetését kegyesen indítványozni méltóztatik. Ő nagysága megyei főnök úr kegyes indítványához képest, a tiszt. kegyesrendiek ellátási illetményök fölemeléséhez, e községválasztmány egyhangulag s annál készségesebben járulván hozzá, minél inkább elismeréssel viseltetik a tiszt. kegyesrendieknek, a tanítás fáradalmas s munkásságos mezején aratott érdemeik irányában, melyek legnagyobb hasznát Szegedváros ifjusága veszi. — Az imént említett tiszt. atyáknak a városi tárból eddig nyert pgtői 3788 ftnyi ellátási illetménye, f. év november 1-től pgtői 4500 ft-ra fölemeltetik s felsőbb jóváhagyás végett, a Nagytekinetű cs. kir. megyei Hatósághoz felterjesztetni rendeltetik; erről egyszermind a folyamodott ft. Nagy Márton házfőnök tudósíttatik. Többnyire utasíttatik a főkamrási tisztség, hogy a kegyesrendiek illetményét jövőben pontosabban kiszolgáltassa.“ Commentárt a dicséretes ajánlás és határozathoz adnunk nem szükséges. A lelkes Tanács tudja jól, miszerint a városnak jobbtevői a tanároknál nincsenek. Az említettük okmányt, hogy az események rendét megtartsuk, alább adandjuk. S ezzel odább szöjünk történetünk fonalát, hogy mi se hiányozzék, mi azt csak kissé is megszakaszthatná. Azonban mellözve a kevesbbé érdekeseket, áttérünk az 1857-ki febr. 10-re. minthogy addig a tanügyben tanusított buzgólkodásunk háborítlanul folyt le egész a nevezett szerencsés napig; mikoron reggeli féltiz óra tájban, mlgos Kriegsau Adolf, budai cs. kir. Heltartósági s udvari-tanácsos úr, fentiszteltük jeles főnökünk, erélyes polgármesterünk, szelid lelkületű rendőri főbiztosunk és egyik iskolai választmányi tagunk kíséretében, az iskolák szerény falai közt buzgólkodókat lépé meg, hol a mélyen tisztelt főúr ép a tanodaigazgató által tárgyalt magyar irodalom történetét sokaig érdeklél hallgatva s azt magasztaló helyesléssel fogadva, a természettani gyűjteményeket hasonlő érdeklél tekinté meg. Ezután szívélyes búcsúnkat fogadván testileg eltávozott. de lélekben sokaig élni fog emléke tanodánk falai közt.

Mártius 3-án új vendégeket ölelt falai közt tanodánk, a buzgóságáról dicsérettel ismeretes Haas Mihály és Schmidt Szörény iskolai tanácsos urakat, az elsőt már ez évben másodszer.

Ily élénk meglepetések egészen fölviányozva tarták iskoláinkat, mint megannyi méltányos elismerésnek jutalmazásai közt. Mit nem kevéssé növelt mártius 15-kén a cs. kir. bécsi földtani társulatnak az igazgatóhoz küldött azon megtisztelő oklevele, melylyel őt a derék társulat levelező tagjává választá. Az oklevél szövege szóról szóra ez: „Ich habe die Ehre Eurer Hochwohlgeboren anzuzeigen, dass Euer Hochwohlgeboren hochverehrter Name aus Veranlassung Ihrer Zeichnung als Director des kais. kön. Gymnasiums in Szegedin, im das Verzeichniss der Correspondenten der kaiserlich königlichen Geologischen Reichsanstalt in 7. Bande des Jahrbuches derselben für 1856 eingetragen worden ist“ etc. — Egyes megtiszteltetése, az egésznek megtiszteltetése. Ugyanazért ide jegyezzük még azt, miről épen összefüggőleg a Tanodai lapok mártius 25-ről a 12-dik számban imígyen nyilatkoznak: „A magyar tanférjak kitünőbbjei Magyarország határán túl is örvendetes méltányoltásra találtak. Igen jól esett értesülnünk, hogy nt. Nagy Márton úr, a szegedi kegyesrendi főgymnasium igazgatótanára, a m. tudós társaság s a magyar kir. term. tud. társulat tagja, nemzeti irodalmunk s tudományosságunk egyik bajnoka, de különösen ifjusági és paedagogiai irodalmunk egyik legjelesb szakembere, a bécsi „földtani társaság“ tagjává választatott“ stb. Commentár nélkül jegyezzük fel a nagy szavakat, mint olyakat, melyek olyatén férfiu tollából folynak, ki, mint maga is tudós, a tanférjakat becsülni akarja is tudja is, megkülönböztetöleg az álmiveltek csöcselékjeitől, kik az éjnapi vasszorgalmat semmibe veszik.

Ugyanazon év mártius 30-ka meglepöleg örvendezteté meg tanodánk igazgatóját, midön többször tiszteltük megyei s városi főnök ö ngának indítványa után, szépmennyiségü taneszközeink új gyarapodást nyerének a város érdemteljes tanácsa bőkezűségéből, t. Kertész László csongrádmegyei földbirtokos és szenvedélyes madárgyűjtő úr készletéből 63 — mondó: hatvanhárom kitömött madár példányt vásárolván meg. A nyert példányokat tudomás végett ide igtatva adjuk, mint következnek:

A) H a z a i a k :

1. *Aquila albicilla* m. csonttörő harács.
2. *Falco buteo* m. közönséges ölyv.
3. „ *palumbarius* m. héja.
4. „ *nisus* m. karvaly.
5. „ *tinnunculus* m. vércse sólyom.
6. „ *tinnunculus* f. „
7. „ *rufipes* m. vöröslábu sólyom.
8. „ *rufipes* f. „
9. „ *rufus* m. vörhenyes sólyom.
10. *Strix flammea* m. lángbagoly.
11. „ *passerina* m. közönséges csuvik.
12. „ *otus* m. huhogó fülbő.
13. *Lanius excubitor* m. örgébits v. hábaszarka.
14. „ *minor* m. kisgébics.
15. *Corvus pica* m. csergő szarka.
16. *Oriolus galbula* m. aranybegy v. sárgarigó.
17. *Merops apiaster* m. gyúrgyalag.
18. *Alcedo ispida* m. közönséges jegér.

19. *Cuculus canorus* f. hangos kakuk.
20. *Fringilla montifringilla* m. fenyő pinty.
21. *Emberiza citrinella* m. citrom sármány.
22. *Alauda arborea* m. fai pacsirta.
23. „ *arvensis* m. mezei pacsirta.
24. *Anthus arboreus* m. fai pipiske.
25. *Parus ater* m. barna cinke.
26. „ *coeruleus* m. kék cinke.
27. „ *pendulinus* m. függő cinke.
28. *Merula rosea* m. rózsaszínű csacskár.
29. *Sturnus vulgaris* m. közönséges seregély.
30. *Cinclus aquaticus* m. fehér bögyű vitzengély.
31. *Turdus pilaris* m. fenyő rigó.
32. „ *merula* m. fekete rigó.
33. *Sylvia phoenicurus* m. erdei vörösfarkú zenér.
34. „ *rubecula* m. vörösbegyű zenér.
35. „ *turdoides* m. húros zenér.
36. *Cypselus murarius* m. köfali fölleng.
37. *Columba palumbus* m. örvös galamb.
38. *Phasianus colchicus* m. igazi fácán.
39. *Oedipodius crepitans* m. vastag lábú szélkiáltó.
40. *Charadrius cantianus* m. lile.
41. *Numenius arquata* m. szélkiáltó.
42. *Platalea leucorodia* m. fehér kanály.
43. *Ardea cinerea* m. szürke gém.
44. „ *purpurea* m. bíbor gém.
45. „ *stellaris* m. dobos gém vagy bölönbika.
46. „ *nycticorax* m. éji gém.
47. „ *minuta* m. apró gém.
48. *Totanus calidris* m. vizi futonc.
49. *Scolopax rusticola* m. erdei szalonka.
50. „ *gallinula* m. gyepi szalonka.
51. *Gallinula chloropus* m. zöldlábu hóda v. vízityúk.
52. *Fulica atra* m. fekete szárcsa.
53. *Larus ridibundus* m. nevető sirály.
54. *Anser cinereus ferus* m. szürke vadlúd.
55. *Anas penelope* m. sivalkodó ruca.
56. *Mergus merganser* m. közönséges búvár.
57. *Podiceps cristatus* m. búbos vöcsök.
58. *Carbo corboramus* m. nagy kormár vagy karakatna.

B) Külföldiek:

59. *Trochilus auritus* m. delice.
60. „ *petasophorus* m. süveges delice.

61. *Trochilus rubineus m. rubin delice.*
 62. *Oxyrrynchus graminiceps m. gyepfejű hegyescsőr.*
 63. *Myothera albicapilla m. *) hangyász.*

Április 1-jén új örömmel lepeténk meg, midőn a városi tanács, illetőleg erélyes polgármestere t. Gamperl Alajos úr megbízásából, t. Drucker N. városi tanácsnok úr hivatalosan jelenté az igazgatónak, miszerint a város társas házunkat és tanodánkat, melyek a mindent pusztító idő rohamai által, különösen az iskolák külsőleg nem épen ősrégiségök mellett **) elég avult alakot mutatának, külről kicsinosíttatni határozottat, hogy azon időben, midőn Ő cs. kir. apost. Fejedelmipár Szegedet legmagasb látogatásával boldogítaná, a város egyéb helyiségeinek fölékesítésével a tudományok tanyája is megnyerje külfényét, mi a redönyök kiigazítása és befestésével együtt izletesen meg is történt. Ennek folytán április 20-kán tudósítatánk is hivatalosan a magasztos örömről, midőn fentiszteltük polgármester úr az igazgatót arra hívá fel, hogy a hozzátartozó egyének s tanuló ifjúsággal május 14-kén érkezendő Fejedelmipár elfogadására, tisztelet-teljesen a vaspályaudvarnál jelenjen meg: mi azonban Zsófia főhercegnőnek közbejött aggasztó betegsége miatt, közmegdöbbenésünk s aggodalmunkra ekkor elmaradt, és — miként május 13-kán távirdai tudósítás után a helybeli igen tisztelt főnök úr ő nga hivatalosan jelenté — az eljövétel 10 nappal elhalasztatott.

Május 18-kán a feszült várakozás és méltó levertség közt új öröme virradánk, azon örvendetes jelentés nyomán, miszerint a közbirodalom Atyja és Anyja május 24-kén délutáni órákban elérkezendnek; mi, mint történeti adataink közé — örökemlékül — föl jegyeztük, Szegedvárosának kimondhatlan örömére, legszerencsésebben meg is történt.

De még ez örömteljes várakozás közt ringatódzánk, egyéb szellemi jót élvezénk tanodánk szerény falai közt. T. i. fentiszteltük megyés püspök úr ő mlga, kit legszorosb értelemben ifjúság atyjának nevezhetünk, május 18-kán díszes kíséret mellett főtanodánkat osztályonkint atyailag meglátogatni kegyeskedett. Elsőben is a feltanoda 8-dik osztályát szerencsétlété látogatásával; hol az igazgató tiszteletteljes üdvözléte után, az ifjúság nevében egy tanuló által szívélyes kifejezések közt fogadtatott. Majd az ép tárgyalt természetten lön bonckés alá véve, s az alaposan fejtegető tanár kísérelt gyanánt hallgatóit is részesíté a feleleti szerencsében. Ezután a kegyes főpap atyailag serkenté őket a folytonos munkásságra, főleg pedig a vallásosságra. Ezen atyáj intelmeit kiterjeszté minden osztályu tanoncra, kik közt többen szerencsések voltak, a jó atyát tiszta feleleteikkel megörvendeztetni.

Május 20-ka folytatása volt az imént rajzoltuk szerencsének és öröme az azon különbséggel, hogy e napon már egészben csak a hitélet ártatlan gyönyöreit élvezteté a zsenge ifjúsággal. Már megelőzött napokban kéré fel a tanoda-igazgató ő méltóságát két zászló szentelésére (egyik a főgymnasium, másik a főelemi iskolák zászlója), hogy az ifjúság ekkint is emelje azon tiszteletteljes hódolat nyilvánítását Fejedelme iránt, melyet kijelenteni legnagyobb mértékben szerencsés is lön. A kegyes főpap legtisztább örömmel ajánlkozék a szent tiszt végbevételére, s a két csinos zászló a nevezett napon egész ünnepélylyel fel is szenteltetett. Hogy pedig az ünnepélyből mi se hiányozzék, a nagybuzgalmu főpap üdvös tanulsággul sz. beszéd által buzdító szavakat is intézett a zsenge növendékekhez, hogy a zászlókon igen díszesen ábrázolt szenteknek erényeit követni buzgólkodnának (a gymnasium zászlóját szeplőtelen sz. Szűz és

*) Az m. himet, az f. nöstényt jelent:

**) Az iskolai épület 1793-ban állítatott, mely idő óta, úgy látszott, nehezen tettek reijok simító kezeket.

kal. sz. József, a főelemi iskolákét Magyarország pátronája és sz. Imre képeik ékesítik). A zászlók az ifjuság fillérei s egyesek adakozásaiból készíttetek Bécsben a gondos igazgatók serkentgetései után. Illőnek tarták t. i. az igazgatók, hogy eddig nélkülözött zászlókkal díszeskedjék a sz. menet mindannyiszor, valahányszor a kath. egyház tanai azt parancsolják, vagy egyéb alkalommal az ifjuságnak tömegestül kiállani kellend. E zászlók leendnek útmutatók az ajtatosság ébresztésére sz. menetkor, mi kétségkívül hatásos leszen annak megeszközlésére.

A legmagasb vendégek megérkezésének ideje és az említettük időközti foglalkozások annál nagyobb erélylyel folyának le, minél inkább ohajtotta minden egyes a boldogító szerencsét. melyben városunkat részesülni teljesen hitték. És az óhajtva várt május 24-ki nap egészen fellegetlenül tünt fel Szegedvárosának terjedt láthatárán. Legélénkebb mozgalom uralkodott minden zugban. Már délelőtti órákban, tömegekben állott fel kijelölt helyeken a rajként pezsgő nép. A tanodai ifjuság, hasonlóul már délelőtti 11 órakor vonulván ki díszes zászlója alatt, az egyház terén állítatott fel. S noha a tiszta nap heve mindig égetőbb lön, mindazáltal mintegy leszegezve, kiki megtartá helyét a nagy várakozás közt, mi délután ép három órakor harangzúgás s a roppant néptömeg üdvkiáltásai közt, a szivből óhajtott legnagyobb vendégek szerencsés megérkezéssel teljesült. A diadalmenetnek utjában esvén a szegedpalánki szentegyház, hol annak főajtajánál várá a megyés püspök ő mlga vezetése mellett a helybeli és vidéki összes papság s a szivélyes üdvözlés után bevonulának hálát adni a királyok királyának a legkegyesebb Fejedelmipár szerencsés megérkezéért. Ez adatot itt főlemlíteni azért tartánk mellözhetlennek, minthogy a tanuló ifjuság részesült mindjárt ekkor a kitünő szerencsében, megyés püspökünknek, ki az ifjuság négyeshangu éneke iránt feltünő előszeretettel viseltetik, bölcs intézkedéséből énekelhetvén a hála sz. éneket.

A többször tiszteltük püspök ő mlga mutatá be hódolat alkalmával az igazgatót ő Fölségének előlegesen, ki egyszersmind szerencsés vala a nagy udvari ebédnél megjelenhetni, mig más nap a tanárikar és az ifjusággal részesült a bemutatattási nagy szerencsében, midőn főtanodánkat legmagasb látogatására méltatá. Ez alkalommal Ő Fölsége néphymnussal fogadtatott négyeshangu énekben, s ekkor a nyolcadik osztályban, több osztályu tanulók a többi rész pedig a folyosón felállítva tevé fiuilag hódoló tiszteletét. Tisztelgés közt Ő Fölsége az igazgatótól a gymnasium állását pontosan kitudakozni, a kiállított kézműveket és önkészített földabroszokat az időszakonkint feladott gyakorlatokkal együtt meg szemlélni és helyeslésre érdemesnek tartani méltóztatott, a műteremet is hasonló szemlére méltatta. A pusztá enyészettől megörzendők még ideigtatjuk Ő Fölségének ama magasztos és igen szivhez szóló búcsuszavait: „Isten áldja meg önöket,“ melyeket a tanteremből kiléptekor az ifjusághoz intézni méltóztatott. — Áldja meg Isten Ő Fölségét is minden intézkedéseiben.

Hogy pedig az ifjusággal a tanári karnak teljes legyen öröme, még szerencsés volt a legkegyesebb Fejedelmipárnak itt mulatási estéjén nagyszerű fáklyászene mellett egy üdvözlő dalt is, készítve Perlaky László tanár által, négyeshangon elénekelhetni, s emléklapot a tanoda részéről az igazgató által Ő Fölségének átnyujthatni. Jól esik lelkünknek még följegyezhetni emlékül azt is, miszerint a város igen jól sikerült kivilágosításakor, a tanoda is megnyerte a maga fényét. Két díszképben „a honatyja és honanyja“ a harmadikban a tudományok jelvénye, „a szegedi múzsák“ felirattal csinosan kivilágítva fényeskedett. A jól sikerült üdvözlő dalt — mikint megérdemli ezáltal is örökítését — ideigtatni célszerűnek véltük:

Ki a kegyelmek bájsugáiban,
 Miként szívárvány, minket átkarolsz:
 Vagy a villámnak harsogásiban,
 Ha kell — biróként trónon fenragyogsz:
 A színlelésment ifju érzelem
 Ím hódol Neked nagy Fejedelem!

Kivel az égnek szent áldása jár.
 Mert fentartád e megzilált hazát:
 Halhatlanságod, mint a napsugár.
 Él századokról századokra át.
 S zeng háladalt az ifju érzelem
 Lobogva Érted nagy Fejedelem!

Erény s miveltség szent nevében légy,
 Légy üdvözölve, áldva általunk!
 Bármit mivelsz értünk, bár merre mégy,
 Érted élünk, Érted meghalunk,
 S őszintén zeng az ifju érzelem:
 Fölséges Nüddel éj nagy Fejedelem!

E boldogító szerencsét mint százados eseményt, hódolatunk elévülhetlen emlékeül, róttuk fel tanodánk jelen történeti lapjára azon óhajtással: hogy *a Mindenható Fölséges apost. Fejedelmünket I. Ferenc Józsefet, Fölséges nejével Erzsébet Fejedelemmövel s fönséges Föhercegnövel Gizela magzatukkal, hatalmas közbirodalma boldogítására, áldástelve igen sokáig éltesse!!*

Feljebb említünk, hogy a felsőbb Helyről nyerendő illetményi okmányt a maga helyén közlendjük. Im, hogy történeti adataink teljeseek legyenek, adjuk, mint vettük, hiven a kegyeletes okmányt:

„*Von der k. k. Statth. Abth. zu Ofen.*

Z. 14,808.

An die k. k. Comitats-Behörde zu Szegedin.

Mit Bezug auf den Bericht vom 31. May l. J. Z. 4315. wird der k. k. Comitats-Behörde bedeutet, dass nachdem für den Mehraufwand, welcher mit der vom Szegediner Magistrate beantragten, und von der k. k. Comitats-Behörde, im Berichte vom 10-ten December v. J. Z. 11647 befürworteten Dotations-Verbesserung, für die am Szegediner Gymnasium das Lehramt versehenen Glieder des Piaristen-Ordens verbunden ist, indem für das laufende Verwaltungsjahr vorgelegt, und von hieraus bereits bestätigten Voranschlag der Gemeinde Szegedin gehörig vorgesorgt ist, und da die Gemeinde ungeachtet der beantragten Dotations-Auslagen für das Lehrpersonal an anderen Gymnasien, durch die Verwendung des Piaristen-Ordens noch immer in nachtheilhaftem Vortheil ist, so findet man sich veranlasst zu dem Beschlusse des Szegediner Gemeinderathes dto 30-ten November 1856, insofern es sich dabei um die Erhöhung des an den Piaristen Sustentations-Betrages von jährlichen 3788 fl. auf 4500 fl. CMze handelt, die Genehmigung zu ertheilen.

Hievon wird die k. k. Comitats-Behörde den Szegediner Magistrat, und im Wege desselben den dortigen Piaristen-Convent entsprechend zu verständigen, und wegen Anweisung dieses nunmehr erhöhten Dotations-Betrages bei der Szegediner Gemeindecassa das Erforderliche zu veranlassen haben.“

Ezen legörvendetesebb eseménynyel történeti adatainkat bevégeznök. De hogy azokból mi se hiányozzék, mi azoknak kiegészítő részül tekinthető, még az említettük évtől kezdve buzgólkodott vagy jelenleg buzgólkodó tanári testületre, melyre történetünk elején dicsérrel hivatkozánk, térünk vissza. Illő t. i. hogy azokról, kik élőkkel mindenöket a nevelés és tanítás szent ügyeért feláldozzák, vagy kik, mint városunk legbuzgóbb és legjelesb egyházi népszónoka egy nagyobb szerü ünnepély alkalmával a szószékről nyilatkozzék, városunk legna-

gyobb jötevői, legalább e helyt se feledkezzünk meg, átadandók azok neveit a tisztos utó-kornak, főképp, miután azon kívül, hogy a szoros kötelesség szükségét elismerve és tudva, sok nélkülözés közt is azt lelkiismeretesen teljesíteni buzgólkodtak, még a fenmaradt üres órákat is a hazának szentelék, annak irodalmát kitelhető erélylyel nemcsak pártolák, hanem önmunkálataikkal is előmozdítani törekedtek. Álljanak itt a tisztos nevek, melyekkel adataink folytatási évszámától kezdve jelenideig találkozáink.

Nagy Márton. házfőnök s n.-gymnasiumi igazgató-tanár 1849-től fogva; a m. tud. társaság, királyi term. tudom. társulat rendes és a cs. k. bécsi földtani társulat levelező tagja, „ifjúságot képző ismeretek tára“ című munka szerkesztője, s több ifjúsági és paedagogiai irat szerzője.

Purgstaller Kal. József, három évig működött tanár, bölcészettudor, és hittudor, a m. tud. társaság rendes tagja; „Bölcészettudor elemei,“ „Propaedeutica,“ „Szépészettudor“ című könyvek s több bölcészeti értekezés szerkesztője; jelenleg a temesvári házfőnök s nagygymnasium jeles igazgatója.

Korecz Lőrinc, hasonlóul három évig működött tanár, bölcészettudor s „Mennyiségtan“ című könyv írója; jelenleg temesvári nagygymnasiumi tanár.

Hoffmann Ignác, szinte három évig működött tanár, bölcészettudor; jelenleg német hitszónok Trencsinben.

Söjtöri Zsigmond, helyben már hetedik éven buzgólkodó tanár, ház-aligazgató és lelkész.

Tegó Alajos, hasonlóul hetedik évi tanár a szegedi tanodában, bölcészettudor.

Szilassy Ignác, jelen évben működő tanár.

Lechner Imre, 1854-ik évtől fogva a tápnövendékek gondos felügyelő tanára.

Rohrer Antal, 1844-től fogva buzgólkodó tanár helyben, bölcészettudor és hittudor; „Beck gondolkodástan“ című munkájának jeles fordítója s a Tanodai lapok rendes levelezője.

Szendi János, jelen évben buzgólkodott hitszónok.

Perlaki László, jelen évben volt feltanodai történéssz, bölcészettudor; a „Bevezetés a classicusok tanulmányába“ és a „Szép izlés és gondolkodástan vázlatára“ című munkák írója, kedélyes költész.

Czech József, 1854-től fogva gymnasiumunk ügyes tanára; „Erdély történésszének rövid rajza a honi ifjúság számára,“ „Osztrák császár birodalmi honisme rövid rajza“ s „latin hangmértéktan“ című könyveknek szerzője.

Petlanovics Alajos, Csákós Elek, Deák János, történéssz adataink kelti évtől több kevesebb ideig buzgólkodott tanárok.

Berzay Elek, hét éven át helyben folyvást buzgólkodó tanár; „Latin szó gyakorlatok“ című munka szerkesztője.

Való József, 1845-től fogva működő tanár, bölcészettudor s kedélyes matematikus.

Csaplár Benedek, 1853-tól fogva gymnasiumunkban mint a görög nyelv buzgó mívelője ismeretes; „Platon munkái“ című könyv fordítója, s több tudós értekezés írója.

Trautwein Nep. János, mint feltanodai hitszónok buzgólkodott egy évig: „A tizparancs, erkölcsi beszédek által megfejtve“ s „Magyar olvasókönyv“ stb. szerkesztője. Jelenleg pesti főtanodai tanár.

A feledékenység homályaitól megörzendők rójuk még ide azon dicséretes buzgóságot, melyet a tanári testület azonfelül, hogy a tanodai fontos kötelesség teljesítésében hiven eljár

s a magyar nemzeti irodalmat buzgalmánál fogva előmozdítani serénykedett, a legközelebb lefolyt három évben még tápnövendékeket is, kiket a szülei bizodalom a kegyesrendi lakba gondosabb nevelésül fölvetetni óhajtott, áldozatkészséggel a hazának és családoknak növelni buzgólkodtak. Emlékiül iktatjuk ide a jeles ifjak neveit, hogy egykoron, ha majd ők is a haza munkás egyénei közé tartozandnak, e lapokon látván neveiket följegyezve, örömmel visszaemlékezzenek ifju éveikben tanusított igyekezeteikre. Mert hiszen mi lehet édesb ama visszaemlékezésnél, mely a boldog gyermekkorra vezethet vissza!

185 $\frac{1}{2}$ -ki tanévre térünk csak vissza, mely év után kezdte gyarapodást venni a szülei bizodalom és a kegyesrend-házi körülmény által, mely e bizodalomnak engedhetett az ifjak fölvetelésben. Álljanak hát név-, születéshely- és iskolai osztály szerint mint következnek:

Wimmer Sándor, szül. Torontálmegyében	Zsombolyán	8. oszt. tanuló.
Rónay János, „ „	Kis-Zomboron	7. „
Bene Antal, „ „	„ „	6. „
Caesar Gyula, „ Temesmegyében	Csenyén	6. „
Duka László, „ Torontálmegyében	N.-Sz.-Miklóson	6. „
6. Rónay Dezső, „ „	Kis-Zomboron	1. „

185 $\frac{5}{6}$ -ki tanévben.

Rónay János, mint feljebb		8. oszt. tanuló.
Bene Antal, „		7. „
Caesar Gyula, „		7. „
Duka László. „		7. „
5. Bene Gyula, szül. Torontálmegyében	Kis-Zomboron	4. „
Vuchetics Gyula, „ Temesmegyében	Csenyén	4. „
Joannovics Lázár, „ Pestmegyében	Pesten	2. „
Rónai Dezső, mint feljebb		2. „
9. Dániel Béla, Torontálmegyében	N.-Sz.-Miklóson	1. „

185 $\frac{6}{7}$ -ki tanévben.

Bene Antal, mint feljebb		8. oszt. tanuló.
Caesar Gyula, „		8. „
Duka László, „		8. „
Bene Gyula, „		5. „
5. Vuchetics Gyula, „		5. „
Návoy József, szül. Csanádmegyében	Földeákon	3. „
Návoy Kornél, „ „	„	3. „
Rónay Dezső, mint feljebb		3. „
Dániel Béla, „		2. „
10. Szabó Béla, szül. Temesmegyében	Buchbergben	1. „

A tápnövendékek kiegészítésére még a kegyesrendi növendékek növelését is érdemül róhatjuk fel. mint a kiket utódainkul növeljük a hazának, melynek, kellő kiképzetésük befejeztével, hasonlólag e nemes pályán szolgálandanak. Évszám és névszerint adjuk át ezek neveit is az utókornak, hogy, ha majd minket a jótékony pályáról leszorítani kénytelenítendének, olvasván e történet adatait, okulva tanuljanak a leélt eseményekből.

185⁴/₅-ki tanévben képeztetének:

Sustrovics György, tatai születés	Esztergom megyéből	7. oszt. tanuló.
Bolgár Kilit, kőkényesi	„ Nógrádmegyéből	7. „
Svoboda Gyula, pesti	„ Pestmegyéből	7. „

185⁵/₆-ki tanévben:

Sustrovics György, mint feljebb		8. oszt. tanuló.
Bolgár Kilit, „		8. „
Svoboda Gyula, „		8. „
Tóth K. József, félegyházi születés	Kis-Kúnságból	8. „
Bárányi János, zsigárdi „	Pozsonmegyéből	8. „
Tóth Tivadar, kecskeméti „	Pestmegyéből	7. „

185⁶/₇-ki tanévben:

Tóth Tivadar, mint feljebb		8. oszt. tanuló.
Gustafi András, bazini születés	Pozsonmegyéből	7. „
Molcz Ágoston, ercsényi „	Fehérmegyéből	7. „

Végül: hogy adatainkhoz mi se kívántassék; még főtanodánk ifjuságának létszámát jegyezzük fel, hogy annak évenkénti növekedése vagy apadása, vagy egyéb jelentékenyebb állapot egy pillanatra kitünhessék:

185²/₃-ki tanévben volt az összes létszám: 252. Közülök az érettségi vizsgán kitünően érettnak találtatott öt; érettnak tizenöt; összesen 19 helybeli és 1 vidéki.

185³/₄-ki tanévben: 268. Érettségi vizsgán kitünő érett volt 2, érett 12, összesen 14.

185⁴/₅-ki tanévben: 302. Érettségi vizsgán kitünő érett 1, érett 8, összesen: 9.

185⁵/₆-ki tanévben: 329. Érettségi vizsgán kitünő érett 2, érett 16, összesen: 18.

185⁶/₇-ki tanévben: 331. Érettségi vizsgára jelentkezett 22.

Öt év alatt tanult ifjuság száma: 1482. Ezek közül 4 év alatt érettségi vizsgát kiállott 60 gymnasiumi pályavégzett ifju, kik részint papi, részint jogi vagy orvosi pályán keresik jövődjüket. Papi pályára lépett négy év alatt a kegyesrendi növendékeken kívül: 32. Ez évben fölvételre jelentkezett 16, köztök kettő kegyesrendbe, 14 különféle megyékbe.

Iskolai tudósítások.

I. Tanárikar, tantárgyak osztályokkint a heti tanórák számával.

1. **Nagy Márton**, házfőnök, tanodaigazgató, a magyar tud. társaság, magy. termész. tudom. s bécsi cs. kir. földtani társulat levelező tagja, előadá a magyar nyelv s irodalom történetét 5., 6., 7. s 8-dik osztályban, hetenkint 8 órát.

2. **Söjtöry Zsigmond**, ház-aligazgató, előadá a latin nyelvet 4-ik, a magyar nyelvet, földrajzot 1-ső, s természettörténetet 1., 2-ik osztályban, hetenkint 17 órát.

3. **Tegő Alajos**, bölcsészettudor, előadá a vallástant s latin nyelvet 5. s 6-ik, történelmet s földrajzot 4-ik osztályban, hetenkint 19 órát.

4. **Szilassy Ignác**, I. osztályfőnök, előadá a latin s német nyelvet 1-ső, magyart, történelmet és földrajzot 2-ik s 3-ik osztályban, hetenkint 20 órát.

5. **Lechner Imre**, III. osztályfőnök, előadá a latin nyelvet 3-ik, s német nyelvet 3., 5., 6. s 7-ik osztályban, hetenkint 17 órát.

6. **Bohrer Antal**, VIII. osztályfőnök, bölcsészet- s hittudor és egyetemi kartag, természettani műteremőr, előadá a görög nyelvet 7-ik, természettant 4., 7. s 8-ik, bölcsész. előtant 7. s 8-ik osztályban, hetenkint 17 órát.

7. **Szendy Nep. János**, feltanodai hitszónok, előadá a vallástant 7., 8-ik, számtant 1., természettörténetet 3. s 6-ik osztályban, hetenkint 16 órát.

8. **Perlaky László**, VII. osztályfőnök, bölcsészettudor, előadá a magyar- és német nyelvet 4-ik, történelmet és földrajzot 5., 6., 7. s 8-ik oszt. hetenkint 17 órát.

9. **Czech József**, IV. osztályfőnök, tanári könyvtárnok, előadá a görög nyelvet 3., 4-ik, mennyiségtant 2., 3., 4-ik oszt. hetenkint 18 órát.

10. **Berzay Elek**, II. osztályfőnök, altanodai hitelemező, előadá a vallástant 1., 2., 3., 4-ik, latin s német nyelvet 2-ik oszt. hetenkint 20 órát.

11. **Való Kal. József**, V. osztályfőnök, bölcsészettudor, előadá a latin nyelvet 8., mennyiségtant 5., 6., 7. s 8-ik, természettörténetet 5-ik oszt. hetenkint 18 órát.

12. **Csaplár Benedek**, VI. osztályfőnök, ifjusági könyvtárnok, előadá a görög nyelvet 5., 6. s 8-ik, német nyelvet s irodalom történetét 8-ik oszt. hetenkint 18 órát.

Mindnyájan kegyesrendi áldozárok.

Bendkívüli tanárok:

1. **Vukovics Sándor**, n. e. g. vallástanár.
2. **Lőw Lipót**, főrabbi, héber vallástanár.
3. **Véber János**, képezdeitanár, műénektanár.
4. **Bernstein Ferdinánd**, francia nyelvtanár.
5. **Vitkovszky Lőrinc**, rajztanár.
6. **Czech József**, mint feljebb, szépírástanár.

II. Tanodai bizottmány.

- T. c. **Lengyel Pál**, nyugalmazott városi tanácsnok.
 „ **Nagy Márton**, tanodaigazgató.
 „ **Bohrer Antal**, tanár.
 „ **Csaplár Benedek**, tanár.

III. Az előadott rendes tárgyak vázlata.

I. Hittan.

- I. Osztály.* Hetenkint 2 óra. I. félév. A ker. kath. hit, ennek szükségei és kellékei, az erendő bűn, Jézus Krisztus, anyaszentegyház; különösen az oltári szentség, penitenciatartás és egyházirend. II. félév. Az Istennek tiz-, és az anyaszentegyháznak öt parancsa. Kézikönyv. Nagy katekizmus, Eger, 1852.
- II. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Az anyaszentegyház szertartásai az ünnepekig. II. félév. Az ünnepekről és más jeles napokról. Kézikönyv. A ker. kath. anyaszentegyház szertartásai és szokásai. Veszprém, 1853.
- III. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Az ó-szövetség története Mózesig. II. félév. Mózesről a Megváltó születéséig. K. k. Bibliai történetek, Czuczor Gergelytől. Pest, 1853.
- IV. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Előkészületek a Megváltó eljövételéhez, Jézus gyermekkora, Jézus nyilvános élete. II. félév. Jézus kínszenvedése, halála és megdicsőítése. Az apostolok cselekedetei. K. k. mint a III. osztályban.
- V. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Előismeretek a religio és isteni kijelentésről. Isten élete mi-volta és a sz. Háromság titka. II. félév. Teremtés és megváltás. K. k. Kath. ker. hittan. Eger, 1853.
- VI. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Az anyaszentegyház, isteni malaszt, megigazulás, szent-ségek általában, keresztség és bérmálás különösen. II. félév. A többi szentség, szentel-mények, szentek egyessége, négy utolsó dolog. K. k. Kath. ker. hittan. Eger, 1853.
- VII. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Ker. kath. erkölcsstan általánosan. II. félév. Különösen. K. k. Kath. ker. hittan. Eger, 1853.
- VIII. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Keresztény egyházi történelem Nagy Károlyig. II. félév. Nagy Károlytól korunkig. K. k. Ker. egyházi történet. Hepp III. kiadás. Buda, 1854.

2. Latin nyelv.

- I. Osztály.* Het. 8 óra. I. félév. Betűtan, előisme az igékről, fő- és melléknevek, névmások, igehatározók. II. félév. Számnevek, elüljárók, nevek nemei. K. k. Latin nyelvtan. Szepes-y I. rész. Pest, 1853. Olvasás, fordítás, elemzés, írásbeli dolgozatok.
- II. Osztály.* Het. 8 óra. I. félév. Az első rész ismétlése és az igék. K. k. Szepes-y II. rész. Olv., ford., elem. és írásbeli dolgozatok.
- III. Osztály.* Het. 6 óra. I. félév. Szóegyeztetés, szóvonzat. II. félév. Folytatás a szóvonzatról. Olv., magyarázás, szerkesztés. K. k. Latin mondattan. I. rész. Szepes-y. Pest, 1853. Hoffmann Historiae antiquae. Bécs, 1854.
- IV. Osztály.* Het. 6 óra. I. félév. Szóegyeztetés, szóvonzat. II. félév. Igemódok, részesülök,

állapotjegyzők, hanyatszók, szerkesztés, hangmértéktan. Olv. és magyarázás. K. k. Latin mondattan. Szepesy. Pest, 1853. — Julius Caesar de bello Gallico. L. I—V, Ovidii Tristium L. III. El. XII. és L. V. El. IX.

- V. *Osztály.* Het. 6 óra. I. félév. T. Livius L. I. Ovid. Metam. aetas aurea, arg. aenea, ferrea és fabula Deucalionis. II. félév. Ovidii Metam, fabula Daedali. Narratio de Philemone et Baucide. Livii L. II. és XXI. választással. Orat. Hannib. ad Scip. és vizont. Szerkesztés és fordítás K. k. Gryzar.
- VI. *Osztály.* Het. 6 óra. I. félév. Sallust. Catilina választással, P. Virgilii Aeneid. L. I. II. félév. Cic. Orat. in Catilinam I. Virg. Aeneid. végig. Georgic. L. IV. de cura apum. Bucol. Ecclóg. I, V. Szerkesztés és fordítás. K. k. Gryzar és Hoffmann.
- VII. *Osztály.* Het. 5 óra. I. félév. M. T. Cic. oratio p. Marcello, Virg. Aeneid. Lib. II. 1—405. II. félév. Orat. p. Ligario, folyt. Virg. Aeneis végig. Emlézés, szerkesztés és fordítás.
- VIII. *Osztály.* Het. 5 óra. I. félév. Taciti Agricola. Q. Horatii Fl. Lib. I. II. et III. odae 14. II. félév. Taciti Germania Q. Horatii Fl. Lib. IV. két óda, Lib. I. Epodon Carmen 7. et seculare, Lib. I. Satyra I. Lib. I. Epist. 10. Emlézés, szerkesztés, fordítás. K. k. C. Corn. Taciti opera. Lips. 1846. és Q. Horatii Fl. Carmina selecta. Vindobonae, 1853.

3. Görög nyelv.

- III. *Osztály.* Het. 5 óra. I. félév. Betűtan, az ige némi ismertetése, névragozás, mellék- és számnevek. II. félév. Névmások tiszta és néma jellemű igék ragozása. K. k. Elemi hellen nyelvtan. Szepesy I. II. rész. Buda, 1852. és Vinterkorn S. olvasókönyve, 1—84. Fordítás, elemzés, írásbeli dolgozatok.
- IV. *Osztály.* Het. 4 óra. I. félév. Név és ige alaktan gyakorlati ismételése. II. félév. Ugyanaz folytatva a *mi* végzetű s rendhagyó igékkel együtt, s a szókötés gyakorlati ismertetése. Olvasás, elemz. s fordítás. K. k. Szepesy és Vinterkorn olv. könyv, 37—128. és 52 mese. Írásb. dolg. Az elemzett jelesb darabok betanulása.
- V. *Osztály.* Het. 5 óra. I. félév. Vinterkorn 160—271 §-ig. Xenophon Anab. I. k. 1 fej. II. fej. 1—12. II. félév. Xenophon Anab. I. k. 7, 8, 9. fej. II. k. 1, 2, 3, 5, 6. fej. III. k. 1, 2, 3, 4. fej. Ilias 10. Rhap. 1—100 vers. Fordítva és elemezve. Írásb. gyakorlatok, s némely jeles szakasz betanulása. K. k. Xenophon, Lipsiae 1849. Ilias Hohegger.
- VI. *Osztály.* Het. 5 óra. I. félév. Herodot L. V., Homeros Ilias I. VI. Rhap. II. félév. Homeros Ilias VII. VIII. Herod. folyt. Némely jeles szakasz betanulása, s írásdolgozatok. K. k. Hohegger és Wilhelm.
- VII. *Osztály.* I. félév. Het. 6 óra. Nyelvtan és szókötés ism. Homeros Ilias Hohegger szerint. V. Rhap. 1—659. Demosthenes Olynt. beszédei I. II. — II. félév. Het. 4 óra. Ilias VIII. Rh. 1—346. IX. Rh. 1—649. Demosthenes olynt. beszéd. III. beszéd a békéről és Fülöp ellen II. jeles szakasz betanulása, s írásbeli dolgozatok.
- VIII. *Osztály.* Het. 5 óra. I. félév. Homeros Ilias Hohegger-féle kiadás I. Rhap. Platon Apologiája. II. félév. Ilias XI, Apologia folyt. és Kriton. Írásbeli dolgozatok, s némely jeles szakasz betanulása.

4. Magyar nyelv.

- I. *Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Betűtan, helyesírás, szónyomozás, névragozás, fő- és melléknevek, névutók. II. félév. Névmások, rendes igék ragozása. Olvasás, elemzés, szavalás,

- írásbeli gyakorlatok. K. k. Ihász Gábor nyelvtana. Eger, 1853. Olv. könyv. Szvo-
rényi I.
- II. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Rendes és rendhagyó igék ragozása. II. félév. Határozók, in-
dulat és kötszók, szóképzés és összetétel. Olvasás, elemzés, szav., írásbeli dolgozatok.
K. k. ugyanaz és Trautwein olv. könyv I.
- III. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Mondattan. II. félév. Folyt. és befejezés. Olv., elemz., szaval.,
írásb. dolg. K. k. Magyar szókötés. Buda, 1852. Olv. könyv. Trautwein J. Pest, 1852.
III. rész.
- IV. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Irálytan. II. félév. Hangmértéktan. Olv., elemz., szav., szer-
kesztés. K. k. Trautwein olv. könyv. III.
- V. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Az ujabbkori magyar irod. történet. II. félév. Folytatás. Olv.,
szavalás, szerkeszt. K. k. Lonkay II. köt. Pest, 1855.
- VI. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Magyar irod. történ. folyt. II. félév. Folyt. Olv., fejt., szavalás
és szerkesztés. K. k. ugyanaz.
- VII. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Magyar irod. tört. folytatása. II. félév. Folytatás és befejezés.
Olv., fejt., szav., szerkesztés. K. k. ugyanaz.
- VIII. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Magyar irod. tört. XII. századtól II. félév. Folytatás, szépe-
szet elemei, olv. fejt., szav. és szerk. K. k. Lonkay I. köt. jelesb írók öszleg tárgyalva.

5. Német nyelv.

- I. Osztály.* Het. 4 óra. I. félév. Helyes olvasás, írás, nem-, fő-, mellék- és számnevek ragozása.
II. félév. Folytatás. olvasás, fordítás, elemzés, írás. K. k. Német gramm. Lonkay A.
Pest, Olv. könyv: Erstes Sprach- und Lesebuch für die kath. Volksschulen. Wien, 1854.
- II. Osztály.* Het. 4 óra. I. félév. Ismétlés, névmások, számnevek, szenvedő igék. II. félév.
Folytatás rendetlen igék s a többi beszédrészek. Olv., ford., elemz. K. k. Ugyanaz. Olv.
könyv. Zweites Sprach- und Lesebuch für die zweite Klasse. Wien, 1854.
- III. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Előbbiek bővebb előadása s olvasás közbeni ismétlése rend-
hagyó igék. II. félév. Mondattan. Olv., elemz., fordít., írásb. dolgozatok. K. k. Töpler Th.
és Lesebuch v. Mozart. I. Theil. Wien, 1853.
- IV. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Mondattan. II. félév. Olv., elemz., ford. K. k. mint fölebb.
- V. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. A beszédrészek rendhagyó igékig. II. félév. folyt. a beszéd-
részeknek és mondattan. Olv., elemz., ford. K. k. Mozart I. Th. és Töpler 4-ik kiad.
Írásbeli dolgozatok.
- VI. Osztály.* Het. 3 óra. Olvasás, fordítás, elemzés. K. k. Mozart II. Theil. Írásbeli dol-
gozatok.
- VII. Osztály.* Het. 3 óra. Olvasás, fordítás, elemzés. K. k. Mozart II. Theil. Írásbeli dol-
gozatok.
- VIII. Osztály.* Het. 3 óra. Irod. története Bone és Pütz szerint. Olv., ford., elemz. K. k. mint
fölebb. Írásbeli dolgozatok.

6. Történelem és földleírás.

- I. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Mér-, természettani- és politikai földrajz elemei. II. félév. Foly-
tatás. K. k. Az általános földrajz alapvonalai. Bellinger nyomán Málik V. Bécs, 1853.
- II. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Ó-korból Azsia, Afrika és Európa népei a macedonok törté-

neteig, ugyanazon világrészek földrajzával. II. félév. Macedonok és rómaiak története s földrajza K. k. Pütz I. Baranyai Zsigmondtól.

- III. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Középkori történet a keresztes hadjáratokig bezárólag. II. félév. A westphali békeig, különös tekintettel Magyarországra. Időszerű földrajz. K. k. ugyanaz II. és III.
- IV. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Újabbkor. Amerika fölfedezésétől az északamerikai szabadságháborúig. II. félév. Folytatólag az 1815-ki eseményekig. Időszerű földrajz. Austriai birodalom ismerete. K. k. Az előbbi és austriai honismeret. Bécs, 1851.
- V. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Azsia, Afrika népeinek ó-kori és görög története a spartai köztársaságig. II. félév. A spartai köztársaságtól a rómaiak történeteig. Időszerű földrajz. K. k. Schröck Ferenc. I. kötet.
- VI. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. A rómaiak története a nyugoti birodalom megdüléseig. II. félév. Középkori történet a keresztes hadjáratokig. Időszerű földrajz. K. k. Ugyanaz.
- VII. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. A keresztes hadjáratoktól kezdve a westphali békekötésig. II. félév. Az újabbkor története a spanyol örökös háborúig. K. k. Schröck F. II. köt. Pest, 1853. II. félév. Pütz Baranyaitól. Pest, 1856.
- VIII. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. A westphali békekötéstől Napoleon császárságaig. II. félév. Folyt. Napoleon bukásaig. K. k. Ugyanaz és austriai honismeret. Bécs, 1854.

7. Mennyiség- és bölcsészeti előtan.

- I. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Számтан a törtszámokig. II. félév. Folyt. Mértan nézletileg a □-ig. Lutter F. Mennyiségтан I. Pest, 1852, és Koller K. Mértani nézlettan I.
- II. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. I. rész ismétlése után viszonyok, arányok, hármas szabály. Mértan: az előbbiek ismétlése a három- és négyszögek. II. félév. Számтан, összetett hármasszabály, kamatszámolás, súly- és mértéktan. Mértan: folytatólag a három, négy s több oldalú idomok tulajdonságai, felosztás és átváltoztatása. K. k. mint az I. osztályban.
- III. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. A négy betűvetési mivelet egész- és törtszámokkal. Mértan: előbbiek ismétlése után körtan. II. félév. Hatványozás, gyökfejtés, csere és egybevetés. Mértan: körtan befejezése. K. k. Lutter II. és Koller II.
- IV. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Összetett arányok és ezeken alapuló számтani miveletek megfejtése. Mértan: tömörtan, fölületmérés. II. félév. Betűszámтani miveletek ismétlése s egyenletek egy ismeretlennel. Mértan: tömörtan, tömegmérés. K. k. mint a III-ik osztályban.
- V. Osztályban.* Het. 4 óra. I. félév. Betűszámтан: számrendszer, algebrai négy műtét, a mennyiségek tulajdonai s osztékonyosságai. Mértani vonalok, szögek, a kör meghatározása, háromszögek összeillősége, egyközük sajátságai. II. félév. Betűszámтан: a közönséges tízedes s lánctörtek, viszonyok, arányok, hármas s társas szabály. Mértan: szögek, egyenes vonalok arányai, idomok hasonlósága, a körívek összeköttetése egymással s az egyenesekkel. K. k. Mennyiségтан. Mocnik Ferenc után dr. Arenstein.
- VI. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Betűszámтан: hatványok, gyökök, gyökmennyiségekkel műtetek, viszonyszámok. Mértan: a szögek mértéke, a körhöz vont egyenesek arányai, a körbeni s kör körüli háromszögek alakítása, a szabályos sokszögek, ezeknek körhözi viszonyaik s alakításuk, az idomok viszonyai alakítása, átváltoztatása és mértéke. II. félév. Folytatás, egyenletek egy s több ismeretlennel, és határozatlan egyenletek. Mértan: az egyenes vonalú idomok osztása, kerülék, hajtalék, mentelék s tömörmértan. K. k. Ugyanaz.

VII. *Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Betűvetésből: másod- és felsőbbrendű egyenletek, haladványok. Mértan: Lap- és gömbháromszögmértan. II. félév. Kapcsolástan és Newton két tagozata. Mértan: A betűszám tan alkalmazása a mértanra, s az elemző mértan alapvonalai a síkban. K. k. Ugyanaz.

VII. *Osztály.* II. félév. Het 2 óra. Bölcsészeti előtan. Gondolkodástan. Beck J. szerint.

VIII. *Osztály.* Het. 1 óra. A mennyiségtan ismételése. K. k. Korecz Lőrinc.

VIII. *Osztály.* Het. 2 óra. Bölcsészeti előtan. Tapasztalati lélektan. K. k. Ugyanaz.

8. Természettudományok.

I. *Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Természetrájz: bevezetés, emlős állatok. II. félév. Rovarok és férgek. K. k. Természetrájz elemei. Hanák J. 1854.

II. *Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Természetrájz: madarak, hullók és halak. II. félév. Növénytan. K. k. Ugyanaz.

III. *Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Természetrájz: ásványtan. II. félév. Természettan: a testek közös tulajdonai, vegy- és hévtan. K. k. Előbbi és Lutter Ferd. Pest, 1853.

IV. *Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Természettan: a szilárd, hig és légnemű testek egyensúlya és mozgása, hangtan. II. félév. Láttan, villanyosság, delejesség, csillagászat és természettani földrajz. K. k. Természettan alaprajza. Lutter. Pest, 1853.

V. *Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Természetrájz: ásványtan. II. félév. Növénytan. K. k. Mihálka A. Pest, 1856.

VI. *Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Természetrájz: állattan. II. félév. Befejezés. K. k. Ugyanaz.

VII. *Osztály.* Het. 3 óra. Természettan: a testek közös tulajdonai, vegytan, egyensúly és mozgás, hullám- és hangtan. K. k. Természettan. Schirhuber, Pest, 1853.

VIII. *Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Delej-, villany-, hév- és láttan. II. félév. Csillagászat, légtünettan. K. k. Ugyanaz.

IV. Rendkívüli tantárgyak.

1. *Francia nyelv.* Het. 2 óra. Ezen mivel nyelv Ahn gyakorlati tanmódszerint tanítotott a legszükségesebb szabályok betanulása és alkalmazásával. Ehez járult olvasás, elemzés és fordítás, szó- és írásban. Tanulók száma: 11.

2. *Ének.* Het. 2 óra. Az egyházi énektanításban két osztályra osztva az egész ifjuság részesítetett; míg a műéneklésben 84 tanonc minden kötelezett fizetés nélkül vett részt.

3. *Rajz.* Het. 3 óra. Bevezetésül a szemmértékben egyenes és görbevonatok rajzolása által gyakoroltattak, majd egyszerű és összetett mértani ábrák utánzásában, könnyebb alakok másolásában növény- s állatországból és tájképek készítésében. Tanulók száma, közönséges beírási pénz lefizetése mellett volt: 47.

4. *Szépírás.* Het. 2 óra. Magyar és német szabályos írásban gyakoroltattak az első és második osztály tanulók. Összesen: 150.

V. Taneszközök.

a) Az iskolakönyveken kívül ez évben szerzett munkák:

Falk (Galetti) Világegyetem. VII.—IX. füzet.

Magyar nyelvészet I.—V. füzet.

Régi magyar passiók. Toldy. 1 kötet.
 Toldy alexandriai sz. Katalin verses legendája. I. k.
 Uj magyar muzeum 1857-ik évre.
 Hunyadiak kora. 5-ik köt.
 Schwenck Wörterbuch der deutschen Sprache. 1 köt.
 Nádor Codex. 1 köt.
 Greith Philos. Logik. 1 köt.
 Mészáros népnevelési közlemények 1 füz.
 Tanodai lapok 1857-ik évre.
 Herodoti musae. Baehr. Lipsiae. 1 k.
 Naturlehre in Bildern von Nitzschke. 1 köt.
 Geologie. Geschichte und Physical. Geogr. in Bildern von Nitzschke. 1 köt.
 Jahrbuch der k. k. Geol. Lehranstalt. 1 köt. Ugyanazon intézet ajándoka.
 Ranolder „Elisabeth“ ajándok a n. m. Helyt. tan. 1 köt.
 Jahrbuch für Lehrer, Aeltern und Erzieher. 1 köt.
 Unterweisung für junge Professoren, két péld. 1 k. Megyés püspök úr ö mga ajándoka.
 Weltgeschichte von Stan. Zaranszky. 1—2 füzet.

- b) Természettani gyűjteményünk gyarapodását főlebb említők. Ehez járult igen szép példány borzas gödény (*Pellicanus crispus*), melyet élve t. c. Lengyel József, városi hivatalnok úr jóságából, kitömve pedig t. c. Majer Ferdinand úr szivességéből birjuk. Vidékünk szárnyasainak tojás-gyűjteményét, eddig mintegy 40 darabot, a tanoncok buzgóságának köszöni intézetünk.
- c) Növény-gyűjteményünk hasonlóul szép gyarapodást nyert ez évben nt. Perlaky László fel-tanodai tanár ajándokából. E gyűjtemény 180 különféle faj növényeket foglal magá-ban Sz.-György (Pozson mellett) vidékéről, melyeket önszorgalomból gyűjtögetett a tudomány kedvelő buzgó tanár.
- d) Ásvány-gyűjteményünket gyarapította Szabó Béla, VII. oszt. tanuló nyole csinos darabbal.
- e) Az ifjusági könyvtár számára ez évben szereztettek:
- Arany János Kisebb költeményei. 2. kötet. Toldy estéje I. k.
 Tacitus évkönyvei, ford. Szenczy Imre. 1. köt.
 Tacitus Germaniája, ford. Czuczor G. 1 füzet.
 Tompa Mihály Virág- s népregéi. 3 köt.
 Quintilian, ford. Szenczy Imre. 1 köt.
 Cantu Caesar Világtörténete. 1 köt.
 Vasárnapi könyvtár 1857.
 Szalay László Magyarország története. 1—2 köt.
 Ipolyi Arnold Magyar mythológiája. 1 köt.
 Jókai Mór Magyar nemz. története. 1 köt.
 Vas Gereben Régi képek. 1—2 köt.

Ajándékozottak:

Vörösmarty Mihály összes művei. 1—10 k. — Garay János versei. 1 köt. — Bu-müller J. Allgemeine Geschichte für Gymn. 1 k. Nagy Márton gymnasiumi igazgatótól.
 Fényes Elek Magyarország statistikája. — Hunfalvy Pál Tájékozás a magyar nyelv-

tnományban. — Berzsenyi D. összes művei. — Ányos Pál munkái. 1798. — Laky Demeter Irály rendszere. 1 köt. Perlaky László, gymnás. tanártól.

Takács József Erkölcsei oktatásai. 1 k. Czech József, gymn. tanártól.

Tiedge Uraniája. 1 köt. Szilassy Ignác, gymn. tanártól.

Török János Kelet népe 1—4 füzet. Columbus tört. Danielik J-tól. 1 köt. Csaplár Benedek, gymn. tanártól.

Bajza J. munkái. 1—2 köt. Kottek Ferd. kegy. r. áld. s növelőtől.

B. Kemény Zsigmond Gyulai Pálja 1—5 füzet. Maletics Miklós, bécsi orvosi acad. tanulótl.

Cicero a kötelességekről, ford. Szalay László. 1 köt. Meister Sándor, gymn. V. oszt. tanulótl.

Csengeri Antal Történelmi tanulmányok. 1 köt. Gymn. VI. oszt. tanulóktól.

Frankenburg Estikék 1—2 füz. Szabó Béla VII. oszt. tanulótl.

Cooper utolsó Mohikán. 1 köt. Ausländer Izidor és

Virágfüzér a soproni magyar társaságtól 1837. Tauszik Adolf VI. oszt. tanulóktól.

VI. 185⁵/₆-ki tanévben tartott érettségi vizsgák eredménye.

Huszonhét nyolcadik osztály tanuló közül érettségi vizsgát kiállotta tizennyolc, mint a névsor mutatja:

Bach József, h.-m.vásárhelyi születés, Csongrádmegyéből.

Bárányi Ignác, kegy. rendi növendékpap, zsigárdi, Pozsonmegyéből.

Bolgár Kilit Mihály, k. r. növ. pap, kökényesi, Nógrádmegyéből.

5. Deutsch Károly, héb. szegedi, Csongrádm.

Gergulics János, kún-sz.-mártoni, N.-Kúnságból.

Kmetykó Károly, h.-m.-vásárhelyi, Csongrádm.

Majer István, szegedi, Csongrádm.

Maletics Miklós, n. e. g. mokrini, Temesi-Bánságból.

10. Nagy Károly, szegedi, Csongrádm.

Nagy Sándor, idősb, szegedi, Csongrádm.

Pataki Elek, kecskeméti, Pestm.

Rónay János, kis-zombori, Torontálm.

Sustrovics György, kegy. r. növ. pap, tatai, Esztergomm.

15. Szabó Kálmán, kún-sz.-mártoni, N.-Kúnságból.

Szvoboda Gyula József, kegy. r. növ. pap, pesti, Pestm.

Tót Kal. József, k. r. növ. pap, félegyházi, Kis-Kúnságból.

Weisz Károly, héber, martonosi, Bácsm.

Ez évben az írásbeli érettségi vizsgák tartattak július 20., 21., 22. és 23-án. Szóbeliek 8. és 9-én fognak tartatni. Vállalkozott 22.

VII. A szegedi nagy-gymnasiumhoz kötött ösztöndíjak.

a) Bold. eml. Ebner József, volt csanád egyházmegyei címzetes kanonok, alesperes és német-szentpéteri lelkész, 1846-ki martius 19-én kelt nagylelkü alapító levele értel-

mében, évenként azon nyolcadik osztály tanulónak, ki magát vallásosság, példás viselet s a tanodai szabályok pontos megtartása által kitüntetendi s társai közt a vallástanból mindkét félévben legnagyobb előmenetelt tanúsítandó, a többi tanulmányból pedig az első közé leendő sorozva, hat arany, azaz: huszonhat pengő ft. adassék.

Ez ösztöndíjban mult tanévben részesült: Koreny Vincze, VII. oszt. tanuló.

b) Néhai Sobay György, Szeged városának volt főorvosa, 800 pengő ftot olyképen hagyományozott, hogy annak kamatja évenként két szegedi születésű legjobb tanulónak, egyiknek a fel-, másikkal az altanodából az illető igazgató és tanárok hiteles bizonyítványa mellett adassék. Áldás hamvaikra!

E jótétemény részesei valának ez évben feltanodából: Tóth Antal, V.

altanodából: Makra Péter, III. oszt. tan.

c) Tarthat igényt három szegedi születésű szorgalmas tanuló bold. eml. Jettim József által alapított ösztöndíjra is.

Ez ösztöndíjt ez évben élvezik: Pillich Kálmán, VI. oszt. tan. 40 pft.

Weber Károly, „ „ „ 40 „

Király Antal, V. „ „ 40 „

Királyi ösztöndíjasok: Duka László, VIII. „ „ 80 „

Haam Lajos, VII. „ „ 80 „

Helyén van itt tiszteletteljesen fölemlíteni, mint a szegedi tanuló ifjuság egyik nagylelkű jótévőjét ngos és ft. Oltványi István, csanád egyházmegyei kanonok s püspöki helynök urat, azonkívül, hogy a szeged-alsóvárosi szegény kezdő tanoncok egyik őrangyala, egy gymnasiumi tanoncot részesít évenként 24 pengőft ajándékban. Éltesse Isten a tudományok barátját, ifjuság jótévőjét jó egészségben még igen sokáig!

VIII. Kivonat az 185⁵/₆ és 185⁶/₇-ki jegyzőkönyvekből.

Tanodai osztály	185 ⁵ / ₆ tanév végén voltak	185 ⁶ / ₇ tanévben							
		alsóbb osztályból fölléptek		Ismétlők	a tanév kezdetén voltak			második félévben jöttek	a tanév végén voltak
		helybeliek	másunnan jöttek		szegediek	vidékiek	összesen		
I.	84	55	28	15	51	47	98	2	95
II.	56	54	2	3	29	30	59	2	59
III.	35	41	5	2	30	18	48	2	48
IV.	25	27	4	1	23	9	32	1	32
V.	33	19	5	1	16	9	25	—	24
VI.	18	24	2	—	12	14	26	—	25
VII.	22	11	3	—	4	10	14	1	15
VIII.	24	21	2	1	7	17	24	—	23
Összesen	297	252	51	23	172	154	326	8	321

IX. A második félévi vizsgálatok rende.

1. Áttételi vizsgálatok tartattak július 10—18-ig bezárólag.
2. Vallástaniak a feltanodában július 25-kén, altanodában július 28-kán.
3. Nyilvános vizsgálatok, szavalatok és énekpróba, július 29., 30., 31-én. Ezek után ünnepélyes hála sz. misével az ifjuság elbocsátása.

X. Kidolgozási föladatak.

V. Osztályban.

Mindent Istennel kezdünk. — *Körm.* — A hasznos könyvek olvasása képezi az ifju elméjét. — *Körm.* — Serkentés a tanulásra. — *Levél* alakban. — Válasz ugyanerre. — Az apa és fiai. — *Mese*, folyó és kötött alakban. — *Üdvözlő levél* a szülékhez. — Magas és alacsony sors. — *Mese*, bővitve. — Gróf Teleki László halálának hira. — *Átváltoztatás*, prosa. — Tudósítás a lefolyt első félév eredményéről. — *Levél* alakban. — Válasz ugyanerre. — A koldus. — *Elbeszélés*. — A jó király magasztalása. — A jó ember. — *Részletezve*. — Minden dolgot vége koronázza. — Az én vágyaim év végén. — *Elemzés*.

VI. Osztályban.

Szeged. — *Leírás*, kereskedelmi és tudományos szempontból. — A munkásság főfeladata az ifjuságnak. — *Szónoklati bővítés*. — A négy évszak. — *Párhuzamítás* az ember életével. — Az ifjukor. — Bővített *mese* Fáy A. után. — Egy ledölt almafához. — Barótítól. — *Utánzás*. — Epigrammok különfélekre. — A mult félév eredményeiben. — *Részletezés*. — A szorgalom elismerése. — Egy nagyobb vendég látogatása alkalmából. — Az ismeretlen jótevő. — *Beszély* alakban. — Az atyai szeretet. — *Hasonló* alakban. — Május 24-ke. — *Kötött beszéd*. — Május 25-ke. — *Leirói* tollal. — Non qui bene coepit, sed qui bene finit, habet. — *Elemzés*. — Dii laboribus omnia vendunt. — *Példák* a munkás életre.

VII. Osztályban.

Az iskolák hasznai. — *Részletezés*. — A jámbor evező. — *Utánzás*. — A történelem haszna. — *Levél* alakban párhuzamítva egyéb tudománnyal. — Télen. — *Költői leírás*. — Interpone tuis interdum gaudia curis. — A szünet célszerűsége. — *Okadatolva fejtegettetik*. — Tudósítás. — *Levél* alakban. — A tudományok böcse. — *Példák* által. — Előkészületek Ó cs. kir. apost. Fejedelmipár eljövételéhez. — *Leirói* tollal. — Ifju bölcsesség. — *Költői* alakban. — Időtöltés szünetkor. — *Leirói* vagy *levél* alakban.

VIII. Osztályban.

Az iskolák célja s ennek elérhetései törekvés. — *Értekezési* alakban. — A természet haszna. — *Elemzve* s példákkal felvilágosítva. — A tudomány és tudatlanság. — *Elemzés*. — Minden nagy és szép, melyet az ó-világ és jelenkor művei közt esodálsz; a tudomány gyönyörű gyümölcs. — Berzsenyi. — *Elemzés*. — Az ékesszólás hatályai. — *Példák által* kimutatva. — Iskolai látogatás. — *Leirói* tollal. — Nagy Sándor, mint a tanítók iránti háladatosság példája. — *Történeti* tollal. — Üdvözlés a cs. Fejedelmipár eljövételére. — Kö-

tött tollal. — Magyarország állapota a 16. században, vallás és irodalom tekintetéből. — *Történeti tollal.* — Hálaszó a tanodátóli búcsuzásakor.

Midőn a kidolgozási feladatokat följegyzénk; helyén látom még fölemlíteni méltánylásokép: miszerint a feltanodai ifjuság közt voltak, kik a bokros iskolai köteleesség közepette az igen gyér szabad időt dicséretes foglalkozások közt töltve olyatén munkálati darabokat mutatának be, melyek szép reményre jogosítanak föl bennünket. E lapokon csak azok neveit mutatjuk fel ügybarátainknak, kiknek munkálatai a legboldogítóbb alkalommal — a fejedelmi-pár legkegyelmesebb jelenlétekor — nyomtatásban is megjelenének, mint Kotányi Károly VIII. s Rosenberg Izidor VI. oszt. tanulók, alkeoszi órákban magyarul: — Reitzer Adolf és Kleinmann Lipót, hasonlóul VI. oszt. tanulóké német rímes versekben.

Gosztonyi Ferenc, Haam Lajos, Herczeg Mihály és Vida Mihály VII. oszt. tanulók, május 1-ső napján egy általuk kötött tollal szerkesztett és „Kikelet Gyöngyei“ című könyv alakban csinosan leirt jól sikerült darabokkal lépék meg az igazgatót, mint magyarnyelv és irodalomtanárt. Csak néhány darabot említek lapunkon, melyeket korukhoz képest jól felfogva tiszta s hibátlan tollal dolgozának ki. Ilyenek: *Árpád-hona.* Költői beszély, tizenkét énekben. Gosztonyi Ferentől. — *Ajánlás.* — *Attila Rómánál.* — *Tavaszkor.* stb. Haam Lajostól. — *Emlék.* — *Komor a tél.* — *Hadúr kardja.* — *Befagyott a Tisza.* — *Szomorú füz.* — *Nehéz felhö.* stb. Herczeg M.-tól. — *Gyermekkorom.* — *Január 13-kán.* — *Emlék a multra.* — *Az élet* stb. Vida M.-tól.

XI. A tanoda belső állapota.

E lefolyt tanév is october 1. napján vette kezdetét a sz. Lélek segélyül hívása mellett, miután elébb a fölvételi és ismétlési vizsgák bevégeztek. Ugyan azon hó 4-én a dicsően uralkodó apost. Fejedelem névünnepét szentelé a tanári testület az egybesereglett ifjúsággal, buzgó áhitattal könyörögve a Mindenhatónál legszerencsésb életeért. Azután szokott buzgósággal folyának a leckék, melyek csak a már említett örvendetes közbejövetelek által villanyoztattak fel. — A délelőtti rendes előadásokat 7 1/2-kor sz. mise szokta megelőzni; vásár- és ünnepnapokon a szokott isteni tiszteletet hitelemzések és szónoklatok követték. A sz. gyónást az oltári szentségben való részesüléssel tanéven által ötször végezték. A husvéti sz. gyónást sz. gyakorlatok előzték meg. Sz. menetekben mindannyiszor áhitattal jelen voltak.

Fegyelmet illetőleg minden felhasználott, mi ezt megesszközölhette; nem is merült fel semmi, mi a tanári testületet komorabban föllépni kényszeríthette volna. Az ifjuság által a törvények iránti tisztelet annyira megvalósított, miszerint az önkényt teljesített; s így szigorúbb eljárás soha nem használtatott.

XII. Tanév folytán érkezett fontosabb rendeletek kivonata.

„Grundzüge der Neuhochdeutschen Grammatik für höheren Bildungs-Anstalten“ című könyv ajánlatik. Helytartósági szám 25,547.

„Az állatország természetrajza“ stb. című könyv Pokorny Al. — fordításban — az algymnasiunban elfogadható. Helyt. 28,355.

„Hillardt-féle mértani táblák“ ajánlatnak. Helyt. 24,379.

Érettségi bizonyítványok másodszeri kiadása följelentendő. Helyt. 26,196.

- A vallástanárok szabályoztatnak órák és fizetésre nézve. Helyt. 21,454.
- „Religions-Lehrbuch für Gymnasien“ Fessler J.-tól ajánltatik. Helyt. 26,442.
- Triesti kormányhoz tartozó — görői, mitterburgi, capodistriai és triesti gymnasiumokhoz évkönyvek küldendők. Helyt. 23,347.
- Halassi ref. gymnasium nyilvánossági joggal ruháztatott fel. Helyt. 27,063.
- A felsőbb helyre benyújtandó számadások elkészítési módja határoztatik meg. Helyt. 14,287.
- Fellöcker Mineralogiája az algymnasiumban elfogadható. Helyt. 27,615.
- „Görög elemi nyelvtan gyakorlatokkal“ című könyv — Capellmann után — az algymnasiumban elfogadható. Helyt. 28,352.
- Czernovici gymnasiumban érettségi vizsgákon történt kihágás miatt három tanuló különféle föltételek alatt visszavetett. Helyt. 28,471.
- Melléktárgyakra nézve a tankönyvek jó megválasztása ajánltatik. Helyt. 28,078.
- A gymnasiumnak 1854. és 1855-ki állását anyagi tekintetben kimutató tábla fölküldése parancsolatik. Helyt. 29,785.
- A kézmárki evang. gymnasium nyilvánosnak hirdettetik. Helyt. 30,227.
- Mult tanévi eljárásról helyeslő leirat közöltetik. — Továbbá a német nyelv- és a még meg nem vizsgált tanárok készülése a nemsokára kiállandó vizsgák miatt sürgettetik. Helyt. 29,434.
- „Ásványtan algymnasiumi használatra“ című könyv elfogadható. Helyt. 30,022.
- Közöltetnek azon csehországi gymnasiumi ismétlő tanulók nevei, kik rosz előmenetel miatt 185 $\frac{1}{2}$ -ki tanévben az iskolákból kizárattak. Helyt. 33,425.
- A programok kieserülésére felszólittatik az igazgatóság. Helyt. 30,519.
- „Az austriai birodalom történelme a gymnasiumok s reáliskolák használatára“ című könyv a gymnasiumban segédkönyvvül elfogadható. Helyt. 33,971.
- Galgóczy, Szelepesényi, Széchényi, Pázmán, Ferdinánd, M. Terézia-féle ösztöndíjakra csődület hirdettetik. Helyt. 35,095. 35,096. 35,102. 35,524.
- Bajer Gusztáv, tanuló kizáratik. Helyt. 35,014.
- Ösztön- vagy segélydíjak számadása. Helyt. 31,719.
- Év folytán fölküldendők újolag meghatároztatnak. Helyt. 3198.
- Az érettségi vizsgák jegyzőkönyvei visszaküldettek észrevétel nélkül. Helyt. 715.
- „C. Salustii Crispi Jugurtha“ etc. című könyv a felgymn. elfogadható. Helyt. 2342.
- Scheda-féle faliabroszok megvétele ajánltatik. Helyt. 33,956.
- Megyeri-féle ösztöndíjra csődület hirdettetik. Helyt. 1015.
- Év elején és végén fölterjesztendők. Helyt. 33,897.
- A bécsi állat- és növény-társulat. Helyt. 1315.
- Lymburg Styrumi ösztöndíj. Helyt. 1013.
- Nunkovics-féle ösztöndíj. Helyt. 1014.
- Az ösztöndíjasok névjegyzéke. Helyt. 5121.
- Dr. Beck propaedeutica fordítása. Helyt. 6036.
- Hoffmann Mauó „Caesars Commentarien.“ Helyt. 2755.
- „Erzählungen aus der Geschichte Österreichs.“ Helyt. 2027.
- Folyóiratok és könyvek ajánltatik a könyvtár számára. Helyt. 34,352.
- Haymroth Adolf kizáratása. Helyt. 3880.
- Somogyi Sándor kizáratása. Helyt. 2674.

- Velencei Helytartósághoz évkönyvek küldendők. H. 3585.
 Blauenstein János kizáratása. Helyt. 3153.
 Krach Antal kizáratása. Helyt. 5482.
 Paralel osztályok fölállítása. Helyt. 8115.
 Mária Terézia és Váci alapítványféle ösztöndíjak. Helyt. 8109.
 „Grundriss der Botanik für Schulen.“ Helyt. 4831.
 Ösztöndíjasok nevei. Helyt. 8109.
 Evang. gymnasiumok felhatalmazása magántanulói vizsga-ügyben. Helyt. 3503.
 A tanároknak vizsgaletétele. Helyt. 4144.
 Dlabács-féle györi árva ösztöndíjasok. Helyt. 3454.
 Petrovics Ferdinánd kizáratása. Helyt. 7998.
 Új ösztöndíjasok nevei. Helyt. 8541.
 Kassai ker. főelemi tanintézetek. Helyt. 7368.
 „Übersichtstafeln zur Statistik.“ Helyt. 10,015.
 Kizárt tanulók nevei. Helyt. 10,476.
 „Leitfaden der Mineralogie und Geognosie.“ Helyt. 10,612.
 „Griechisches Elementarbuch.“ Helyt. 14,457.
 Érettségi vizsgákra nézve megújítatik az 1856-ki rendelet. Helyt. 12,417.
 Hillardt-féle mértani táblák. Helyt. 12,247.
 Dobrovsky László kizáratása. Helyt. 13,029.
 Fölvételi mód a bécsi katonai vagy polgári állatgyógyintézetbe. Helyt. 11,791.
 Tomsa Simon kizáratása. Helyt. 13,206.
 Rozsnyói evang. gymnasium nyilvános. H. 13,202.
 Zaránszky Szaniszlónak historiai földképe. Helyt. 13,007.
 Érettségi vizsga napok közöltetnek. Helyt. 13,387.
 Az iskolai pénz kezelése módja. Helyt. 13,882.
 Deák Sándor latin szókötése. Helyt. 13,068.
 Triesti helytartósághoz évkönyvek küldendők. Helyt. 15,795.
 Györi árva ösztöndíj. Helyt. 15,647.
 „Physiotypia plantarum Austriacarum.“ Helyt. 15,835.
 „Lyturgik.“ Helyt. 16,262.
 Kizárt tanulók. Helyt. 17,299.
 Új ösztöndíjasok nevei. Helyt. 15,020. julius 12.

Az összes tanuló ifjuság névjegyzéke.

VIII. Osztályban:

<p>Bene Antal. Boromisza Márton. Bozóky Zsigmond. Caesar Gyula. 5. * Duka László, <i>kir. ösztöndíjas</i>. Endre Mihály. Endre Miklós.</p>		<p>Kalmár Bertalan. Kalmár József. 10. * Kotányi Károly, <i>héb.</i> Krázl József. Kreutzberger Ferdinánd. * Plechl Szilárd. Réger Ferenc. 15. * Rózsa Ferenc.</p>
--	--	---

- Rózsa János.
Schönfeld Samu, *héb.*
Strósz Ernő.
Tary Ödön.
20. * Tóth Tivadar, *k. r. pn.*
Véhn János, *ism.*
* Wechsler Zsigmond, *héb.*
Zsarkó Antal.

VII. Osztályban:

- * Berger József, *héb.*
Csendics Gyula.
Gosztonyi Ferenc.
* Gusztafi András, *k. r. pn.*
5. Haam Lajos, *Rend. ösztöndíjas.*
* Herczeg Mihály.
Karakassevics Simon, *n. e. g.*
* Kelemen Kajetán.
Kovács Imre.
10. * Kronstein Vilmos, *héb.*
* Molcz Ágoston, *k. r. pn.*
Schmidt Imre.
Szabó Béla.
* Viche József.
15. Vida Mihály.

VI. Osztályban:

- Bánhidya István.
* Bognár Ferdinánd.
Brajjer Ferenc.
Dolecskó Ferenc.
5. * Gózsi Mátyás.
Hönig Péter.
* Kamocsai Gyula.
* Kleinmann Lipót, *héb.*
Körösy József.
10. Kueskovics János.
Kuzmann József, *héb.*
Lattyák János.
Nagy József.
Pillich Kálm. *Jettim. öszt. díj.*
15. * Polczner Jenő.
* Reitzer Adolf, *héb.*
* Rosenberg Izsó, *héb.*

- * Suták Mihály.
* Szamák Lajos.
20. Szathmáry Elek.
* Szluha Ágoston.
Tauszik Adolf, *héb.*
Tóth János.
Török János.
25. * Weber Károly, *Jett. ösztöndíjas.*

V. Osztályban:

- * Ausländer Izsó, *héb.*
* Bauer Vilmos, *héb.*
Bánhidya Adolf.
Bene Gyula.
5. Farkas István.
Fodor László.
Iricz Ignác, *héb.*
Keresztényi Imre.
* Király Antal, *Jett. ösztöndíjas.*
10. Király Sándor.
* Krahl Lipót, *héb.*
Mannsberger Lipót, *héb.*
Meister Sándor.
* Papp István.
15. Pikula Mátyás.
* Singer Gyula, *héb.*
Szabó Gergely.
Szege Imre.
Szilber Gyula.
20. Szilber Pál.
Szuló Ernő.
* Tóth Antal.
Vuchetich Gyula.
Zdrahal Ferenc.

IV. Osztályban:

- Bohár György.
* Bokor József.
Bonyhády Sándor.
Csikós Móric.
5. Daubner József.
Eördögh József.
* Fischer Antal, *héb.*
Fischer Móric, *héb.*

- Frauenhoffer József.
 10. * Galambos Zsigmond.
 Grön János.
 Horváth János.
 Kispéter Imre.
 Kotolyár György.
 * Kotányi Sándor, *héb.*
 15. Kronstein József, *héb.*
 Meskó Sándor.
 Mócsi Antal.
 Muskó Sándor.
 Németh Ferenc.
 20. Nikolics István, *n. e. g.*
 Nimcsevics Lajos, *ism.*
 Popovics Lázár, *n. e. g.*
 Pozojevics Endre.
 Schmidt Gyula.
 25. Stefanovics Lajos.
 Stein Ferenc.
 * Stern David, *héb.*
 Szokolovics József, *n. e. g.*
 Tatity Mihály, *n. e. g.*
 30. Urbán Ferenc.
 Védél Károly.

III. Osztályban:

- Bauer Samu, *héb.*
 Csepregi András.
 Csikós Mihály, *ism.*
 * Déri Károly, *héb.*
 5. Dobó István.
 Dohán Pál, *ism.*
 * Domokos József.
 * Ehling Ferenc.
 Engesz János.
 10. Eördögh György.
 Eröskövy János.
 Gullai Ferenc.
 Farkas Béla.
 Farkas János.
 15. Hajós Béla.
 Hendel Béla.
 Hunyár Mihály.
 Kern Péter.

- Keszler József.
 20. Kleinmann Móric, *héb.*
 Koreny Ödön.
 László Pál.
 Lovászy Gyula.
 * Löw Sándor, *héb.*
 25. Löw Tóbiás, *héb.*
 Machold Miksa, *héb.*
 * Makra Péter.
 Molnár János.
 Návoy Kornél.
 30. Návoy József.
 Neugebauer Dávid, *héb.*
 Pap István.
 Pap János.
 Pfeilschifter Ferenc.
 35. * Rónay Dezső.
 Rosenberg Kálmán, *héb.*
 Schmidt Béla.
 Seres Béla.
 Stein János.
 40. Stern Mihály, *héb.*
 Tatich Pál, *n. e. g.*
 Tóth János.
 Urbán István.
 Vartha Vince.
 45. Véber János.
 Vitje János.
 Vöneky Pál.
 Zombori Antal.

II. Osztályban:

- Abranovics Lajos.
 Agáczy Lajos.
 Babarczy Ferencz.
 Baumgartner József.
 5. Csiki András.
 * Dániel Béla.
 Deutsch Móricz, *ism. héb.*
 Ebner József.
 Engel Móricz, *héb.*
 10. Engler Antal, *héb.*
 Frank András.
 Fricz Károly.

- Gröber Károly.
Haldek Zsigmond, *heb.*
15. * Herz Gyula, *heb.*
Horváth Győző.
Horváth Gyula.
Katona János.
Kazali Imre.
20. Koczián Ferdinánd.
Kószó Imre.
Kószó Márton.
Kramp János.
Kriegler Móric, *heb.*
25. * Löw Samu, *heb.*
Meskó Ödön.
Mészáros Károly.
Nagy Ferenc.
Neumann József.
30. Nikolics Bogdán, *n. e. g.*
Pauer Ede.
Pfeilschifter Gusztáv, *ism.*
Pischof Gyula.
Róka Lajos.
35. Rózsa Imre.
Sautner Gusztáv.
* Schaeffer Ferenc.
Seemayer János.
Stojanovics Dusán, *n. e. g. ism.*
40. Strach Sebes.
Straubert Károly.
Szabó Illés.
Szabó János, *ism.*
Szabó György.
45. Szarvasi György.
Szekula János.
Szeles Kálmán.
Szeppenfelder Mátyás.
* Szluha László.
50. Szuló Béla.
* Takács Károly.
Török Sándor.
Várnay Géza.
Városi Mihály.
55. Weiner Jakab, *heb.*
Wieselmayer Gyula.

Zadravác Ödön.
Zsivity Mihály, *n. e. g.*
Zsuffa József.

I. Osztályban:

- Aigner Jenő.
Baasch Dénes.
Babarczy István.
Bagi Alajos.
5. Bálint Ferenc.
Bárán Pál, *n. e. g.*
* Benedek István.
Benusek János.
Berecz Gyula.
10. Bernheim Sándor, *heb.*
* Bernstein Ferdinánd.
Berta Pál.
Bérczi Antal.
Börcsök János.
15. * Brezovszky Lajos.
Bungin János, *n. e. g.*
Csányi János.
Dobó Antal.
Dobos Antal.
20. Ehling János.
* Engedi Imre.
* Erling Miklós.
Eröskövy Sándor.
Etterer Béla.
25. Fenyvessy János.
* Franc József.
Gunszt Jakab, *heb.*
Habi János.
Haich Sándor.
30. Harrár Domokos.
* Heim Vendel.
Horváth János.
Höchst János.
Hügl János.
35. * Ivánkovics János.
Katatics Ignác, *ism.*
Klein Adolf, *heb.*
Klein Manó, *heb.*
Kolofon István.

<p>40. Komáromy Antal.
Kopasz János.
Korom György.
Korpás Ferenc.
König Gyula.</p> <p>45. Kövecz Elek.
Kövessy Gyula.
Kreutzberger Ferenc.
Krikkay Ágoston.
Kriszt Sándor.</p> <p>50. Kúnyi József, <i>ism.</i>
Lantos Imre, <i>ism.</i>
Lung János, <i>ism.</i>
Magyar Károly.
Marschal József.</p> <p>55. Nagy József, <i>idősb.</i>
Nagy József, <i>ifjabb.</i>
* Nagy Pál.
Németh Sándor.
Novák János.</p> <p>60. Oprián Justin, <i>n. e. g.</i>
Ördögh Antal.
Papp Ignác.
Papp István.
Paur Károly.</p> <p>65. Petri János.
Preyszler György.
Riesz Gáspár.</p> | <p>Risár Tamás.
Schindler Miklós.</p> <p>70. Schlier Kristóf.
Schmidt Ádám.
Selymes György.
Simonyi Károly.
* Somogyi István.</p> <p>75. Szabó Béla.
Szeif Péter.
Szekeres Lipót.
Szekszárdi János.
Sztójkovics Demeter, <i>n. e. g.</i></p> <p>80. Szücs Ignác.
Szücs Mihály.
Strummer Gyula, <i>héb.</i>
Telbisz Ferenc.
Telléry Ferenc.</p> <p>85. Tóth Mihály, <i>ism.</i>
Varga János.
Varga Lénárd, <i>ism.</i>
* Verner Jenő, <i>Ág. hitv.</i>
Völgyi Antal.</p> <p>90. * Vőneki Antal.
Vőneki Ferenc.
Vukovics István, <i>n. e. g.</i>
Waltner Mihály.
* Wiedermann József.</p> <p>95. Wlaschics Péter, <i>n. e. g.</i></p> |
|--|---|

Év folytán elmaradt: 10.

Bejelentett magántanuló volt: 8.

Jegyzet. K. r. pn. = kegyesrendi papnövendék. — N. e. g. — nemegyesült görög. —
Ág. vall. = ágostai vallásu. — Héb. = héber; — * jegyzi a minden tárgyból kitünő vagy jelesek.

Figyelmeztetésül. a) Jövő tanév october 1. napján veendi kezdetét, mit megelőzendnek sept. végével a fölvételi és ismétlői vizsgálatok; ez utóbbiak csak olyan tanulóknak engedtetnek meg, kik egy tárgyból nyertek másodrendü osztályt; ha különben viseletök ellen kifogás nem leend; b) a magántanulók hasonlóul köteleztetnek magokat october 1-ső napján rendesen beiratni.

